

Academiejaar 2011-2012

FACULTEIT PSYCHOLOGIE EN
PEDAGOGISCHE WETENSCHAPPEN

**Virtuele ouderlijke netwerken. De (de)constructie
van (goed) ouderschap op het discussieforum
www.zappybaby.be**

Masterproef neergelegd tot het behalen
van de graad van 'Master in Sociaal werk'

Freya Geinger

Promotor: Prof. Dr. Michel Vandebroeck

Ondergetekende, Freya Geinger, geeft toelating tot het raadplegen van deze Masterproef door derden.

Woord vooraf

De tijd gaat snel. Ontzettend snel. Ik herinner me nog levendig het moment waarop ik voor het eerst mijn studie aan de Universiteit Gent aanving. Nu, vijf jaar later, leg ik met dit voorwoord de laatste hand aan mijn Masterproef en is het einde van mijn opleiding in zicht. Het einde van een woelige, maar uiterst boeiende en leerrijke periode. Op intellectueel vlak, maar zeker ook op persoonlijk vlak.

Dit alles was echter niet mogelijk geweest zonder de steun en de hulp van een aantal bijzondere personen.

Eerst en vooral wil ik mijn promotor, Prof. Dr. Michel Vandenbroeck, enorm bedanken voor zijn tijd en steun in mijn ietwat eigenzinnige zoektocht naar een onderwerp. Ook tijdens het proces stond hij steeds voor me klaar en hield hij me op het goede spoor. Zonder zijn kritische blik en inspiratie, zou deze Masterproef nooit geworden zijn tot wat hij nu is.

Verder gaat ook een bijzonder woordje van dank uit naar mijn ouders, mijn broer Nathan en Muriëlle. Bedankt om in mij te geloven, om er steeds te zijn wanneer ik jullie nodig had en mij te steunen op een mindere dag. Bedankt mama, om af en toe eens een oogje dicht te knijpen wanneer huishoudelijke taken iets later werden verricht dan gewoonlijk. En Nathan, misschien besef je het nog niet goed, maar ook jij bent enorm bedankt. Voor de momenten waarop je extra stil probeerde te zijn zodat ik me kon concentreren, voor een spontane lach, knuffel of tekening en voor al die momenten waarop je me kritisch liet reflecteren over al wat ik geleerd heb. Bedankt allemaal, om me met de voeten op de grond te houden.

Tot slot wil ik nog mijn vrienden bedanken voor hun gezelschap bij welverdiende momenten van ontspanning. En niet te vergeten, alle personen die deze Masterproef nagelezen hebben en voorzagen van terechte opmerkingen: Jan, Muriëlle, mama en Serge. Merci!

Freya Geinger, 15 mei 2012.

Virtuele ouderlijke netwerken. De (de)constructie van (goed) ouderschap op het discussieforum www.zappybaby.be

Academiejaar 2011-2012

Freya Geinger
Master Sociaal werk

Promotor: Prof. Dr. Michel Vandenbroeck

Abstract

Literatuur toont aan dat niettegenstaande het denken en spreken over kinderen en ouders niet universeel is en wijzigt in tijd en ruimte, dit spreken internationaal een aantal dominante tendensen omvat. Het betreft ondermeer het belang van autonomie, onderhandeling, beheersing en de toekomstige ontwikkeling van kinderen. Tegelijk blijkt, dat hoewel een gangbare invulling verschillende risico's inhoudt, deze invulling ook terug te vinden is in beleidsteksten, evenals geïnternaliseerd wordt door professionals en ouders zelf. Eerder onderzoek wijst op de nood van ouders om in interactie te treden en te socialiseren met andere ouders. Van hieruit gaat dit onderzoek na of en hoe de inhoud van gesprekken tussen ouders, bijdraagt tot de constructie en/of deconstructie van gangbare invullingen van opvoeden en (goed) ouderschap. Gezien een gebrek aan onderzoek dat ouders en hun informele netwerken in de normaliteit bestudeert, wordt dit onderzocht op het discussieforum www.zappybaby.be. Een kritische discoursanalyse van drie soorten officiële adviesliteratuur in Vlaanderen en zesenvijftig discussies tussen ouders op het discussieforum, bevestigt de bevindingen uit de literatuur, maar toont eveneens aan dat ouders weerstand bieden op bepaalde elementen van een dominant(er) discours over opvoeden en (goed) ouderschap. Hieruit concluderen we dat 'het goede' niet los kan gezien worden van de context hier en nu, van eigen ervaringen en/of die van andere ouders. Het kan evenmin los gezien worden van de eigen betekenisverlening, het referentiekader en de historische, culturele, sociale, en politieke situatie. Wat als 'goed' wordt aanzien, is met andere woorden niet zo duidelijk en eenduidig als soms wordt voorgehouden.

Inhoudsopgave

Abstract	3
I. Literatuurstudie	5
1.1. Opvoeden en goed ouderschap: een constructie	5
1.1.1. Een historische, sociale, culturele en politieke constructie	5
1.1.2. De context van opvoeden en (goed) ouderschap	8
1.1.3. Opvoeden en (goed) ouderschap als wenselijk ideaal.....	10
1.2. Opvoeden en (goed) ouderschap: een CONstructie	11
1.2.1. Panopticon	12
1.2.2. Belonging	13
1.2.3. Proto-professionalisering.....	13
1.3. Virtuele netwerken	14
1.3.1. Ontmoeting	14
1.3.2. Het discussieforum: www.zappybaby.be	15
II. Probleemstelling	16
III. Methodologie	18
3.1. Soort onderzoek.....	18
3.2. Onderzoeksdesign	19
3.2.1. Dataverzameling	19
3.2.2. Analyse	21
IV. Resultaten	22
4.1. Adviesliteratuur in Vlaanderen m.b.t. opvoeden en (goed) ouderschap	22
4.1.1. Een groei naar zelfstandigheid	22
4.1.2. Met vallen en opstaan ... en ondersteuning	24
4.1.3. (G)een receptenboek?	26
4.1.4. Los van de context	27
4.2. Ouders op het discussieforum www.zappybaby.be	29
4.2.1. Situering.....	29
4.2.2. Analyse en bevindingen	29
V. Discussie en conclusie.....	41
Woord achteraf	47
Bibliografie	49
Bijlage	57

I. Literatuurstudie

1.1. Opvoeden en goed ouderschap: een constructie

Opvoeden en ouderschap staan centraal in de maatschappelijke en politieke agenda en zijn belangrijk voor de ontwikkeling van kind en samenleving (Dehaene et al., 2007; Vandeurzen, 2009; Bockel, 2011; Tisdall, 2006; VRK, art. 18). Datgene wat een maatschappij verwacht van ouders en kinderen is afhankelijk van specifieke noties van de kindertijd (Vandenbroeck, 2009; King, 2007). Deze zijn historisch geconstrueerd en hangen onlosmakelijk samen met constructies over ouders en met de specifieke economische, sociaal-culturele en politieke context (De Mey, Coussée, Vandenbroeck, & Bouverne-De Bie, 2009; Vandenbroeck, 2011; Cockburn, 1998; Featherstone, 2006; King, 2007). Niettegenstaande de constructies bijgevolg niet universeel zijn en wijzigen in tijd en ruimte, stellen verschillende auteurs dat deze vaak genormaliseerd en gestandaardiseerd worden conform westerse middenklasse normen en waarden (Hooghe et al., 2005; Gillies, 2005; Edwards & Gillies, 2004; Depaepe, 1998; Ramaekers & Suissa, 2010). Deze vaststelling wordt in de literatuur benoemd als *'idealised and mythic parenting requirements'* (Blackford, 2004, p. 239), een *'ideology of motherhood'* (Choi, Hensaw, Baker, & Tree, 2005, p. 173), *'a symbolic world of parents'* (Nichols, Nixon, & Rowsell, 2009, p. 13), *'a good mother image'* (Ellis & Heisler, 2008, p. 447) en *'dominant mothering ideologies'* (Johnston & Swanson, 2006, p. 510).

Een mogelijke verklaring kan liggen in de studie van Nichols, Nixon en Rowsell (2009). Wat geletterdheid betreft, stellen zij dat *"individual mothers, fathers and caregivers are constructed in government policy and the media as needing to take on particular subject positions in relation to early learning in order to ensure the future educational success of their pre-school children"*(p.9). In die zin zouden we kunnen spreken over een 'wenselijke opvoeding' overeenkomstig datgene wat de maatschappij van kinderen en ouders verwacht als *'good citizen'* (Pykett, Seward, & Schaefer, 2010). Bovendien: *"Ideologies shape individual action by sanctioning and rewarding particular roles and behaviors"* (Therborn In: Johnston & Swanson, 2006, p. 510; Pykett, Seward, & Schaefer, 2010).

1.1.1. Een historische, sociale, culturele en politieke constructie

De huidige aandacht voor kinderen, opvoeding en ouderschap is eerst en vooral niet zozeer iets nieuws, maar wortelt in de periode eind negentiende, begin twintigste eeuw (Depaepe, 1998; Vandenbroeck, 2009). In de toenmalige context van industrialisatie, waar sociale problemen, zoals armoede en kindersterfte, troef waren ten gevolge van erbarmelijke werken levensomstandigheden, werden kinderen niet meer beschouwd als arbeidskrachten, maar als onschuldige, fragiele en bijgevolg te beschermen wezens (Wyness, 1999; King, 2007). Wat opvoeding en ouderschap betreft, ging dit samen met een constructie van een moeder

met een dubbele verantwoordelijkheid: t.o.v. haar kind en de samenleving. Dit conform het burgerlijke gezinsmodel – met moeder aan de haard en vader als kostwinner – als opvoedingsmilieu bij uitstek en als hoeksteen van de samenleving (Depaepe, 1998; Vandenbroeck, 2009; 2011). Binnen dat gezin stond een ‘bevelshuishouding’ of een ‘autoritaire opvoedingsstijl’ centraal (Van Crombrugge, 2009; Ramaekers & Suissa, 2010). Hoewel dit gezien de omstandigheden niet altijd haalbaar was, werden de sociale problemen toch vertaald als een individueel probleem; het was de schuld van de moeder. Dit gold als legitimering voor het tussenkomen in de private opvoeding; een tussenkomst die tegelijk beschouwd werd als noodzakelijk kwaad (Vandenbroeck, 2009, 2011; Bouverne-De Bie & Roose, 2000; Gillies, 2005). Deze plicht wordt sindsdien vertaald in het recht van kinderen op een goede opvoeding (Bouverne-De Bie & Roose, 2000).

Op dezelfde manier kunnen er parallellen getrokken worden tussen het huidige spreken (discours) over opvoeden en ouderschap en de ruimere sociaal-politieke context. Na de Tweede Wereldoorlog nam de welvaart toe en verbeterden de levensomstandigheden. De periode kenmerkte zich eveneens door een morele ontvoogding, een privatisering en individualisering van het gezin (Vandenbroeck, 2009; Hooghe et al., 2005; Depaepe, 1998). Eind twintigste, begin eenentwintigste eeuw spreekt men over een veranderende relatie tussen ouders en overheid, die in verband gebracht wordt met veranderende opvattingen over de welvaartsstaat. Globalisering, de economische crisis van de jaren 1970-1980 en de vermarkting, maken dat we aan het verschuiven zijn van een ‘verzorgingsstaat’, naar een ‘actieve welvaartsstaat / social investment state’, waarin het neo-liberale gedachtegoed centraal staat (Vandenbroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2009; Featherstone, 2006; Parton, 2006; Gillies, 2005; De Mey, Coussée, Vandenbroeck, & Bouverne-De Bie, 2009, Vandenbroeck, 2011). In deze staat komt de preventie van risico’s, kinderen en hun ontwikkeling hoog op de agenda te staan (De Mey, Coussée, Vandenbroeck, & Bouverne-De Bie, 2009; Parton, 2006). Zij worden namelijk beschouwd als *‘the future citizens of tomorrow’* (Lister In: Tisdall, 2006, p. 115; Giddens In: Featherstone, 2004). De gezinsopvoeding is de motor voor sociale verandering (Colpin, 2001) en kan ruimere problemen als delinquentie en gedragsproblemen helpen voorkomen (Sanders, Markie-Dads, & Turners, 2003; Vandemeulenbroecke & De Munter, 2004).

Wat het gezin en de opvoeding betreft, vertaalt dit zich in de overgang van een bevels- naar een onderhandelingshuishouding of ‘autoritatieve opvoedingsstijl’: rollen liggen niet meer vast door traditie of geboorte, maar zijn het resultaat van een bewust individueel keuzeproces dat onderhandeld dient te worden met de andere leden van het gezin (Vandenbroeck, 2011; Van Crombrugge, 2009). Dit is goed voor de ontwikkeling van kinderen en doet recht aan hun agency (De Rijcke In: Vandenbroeck, 2011). Het traditionele beeld

van het 'fragiele en te beschermen' kind, maakt plaats voor een autonoom en mondig kind, een kind dat rijk is aan potentieel en mag participeren in de maatschappij (Wyness, 1999; King, 2007). Dit kindbeeld gaat samen met een visie op ouders als 'zelfregulerende' en 'entrepreneurial individual[s]'; ondernemende individuen die hun kinderen helpen bij de ontwikkeling (Vandenbroeck, 2011; Vandenbroeck & Bouverne-De Bie, 2006). Het gezin als privaat domein wordt geherpositioneerd als publiek domein (Fairclough In: Gillies, 2005; Miller & Sambell, 2003). Waar men vroeger de inbreng van het publieke in het private zag als een noodzakelijk kwaad, rijst het vermoeden dat dit een ommekeer heeft gemaakt.

Ouders blijven de eerste verantwoordelijken, maar kunnen professionele ondersteuning krijgen indien ze geconfronteerd worden met opvoedingsonzekerheid (Dehaene et al., 2007; Hermanns, 1992). Opvoedingsondersteuning als antwoord op een vermeende behoefte aan steun wordt door bepaalde auteurs gelegitimeerd vanuit de complexer geworden, postmoderne en pluralistische samenleving (Colpin, 2001; Hermanns, 1992). Een samenleving waar de traditionele waarden en normen plaats hebben gemaakt voor een veelheid aan waardepatronen en levensstijlen en waar autonomie en een 'do-it-yourself' biografie centraal staan (Parton, 2006; Ramaekers & Suissa, 2010; Beck In: Hooghe et al., 2005; Vandenbroeck, 2011). Opvoedingsondersteuning is goed voor alle ouders, zelfs indien er zich nog geen problemen voordoen (Vandemeulenbroecke & De Munter, 2004; Home Office In: Gillies, 2005).

Andere auteurs nuanceren deze 'moral panic' (Vandenbroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2009: p. 72). Opvoedingsonzekerheid is iets van alle tijden. Het is bovendien niet noodzakelijk een uiting van problemen. Enerzijds kan het een teken zijn van zeer geëngageerde en betrokken ouders. Anderzijds kan het ruimte bieden voor interactie tussen volwassenen en jongeren (Van Gils, 2004). Opvoedingsondersteuning kan ook gezien worden als een manier om de onzekerheid te managen, teneinde het gedrag van ouders te controleren en te reguleren conform de door de westerse samenleving wenselijk geachte waarden en normen (Edwards & Gillies, 2004; Vandenbroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2009). Onderzoek toont bovendien aan dat het goed gaat met de meeste gezinnen. Alle ouders hebben opvoedingsvragen, doch ervaren dit niet als een probleem (Vandenbroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2009). Ouders geven overigens aan dat ze voor dergelijke vragen in de eerste plaats een beroep wensen te doen op familie en vrienden (Vandenbroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2007; Miller & Darlington, 2002; Miller & Sambell, 2003). Hier is duidelijk een discrepantie merkbaar tussen de behoeften van ouders en het gangbare discours over opvoedingsondersteuning waar onzekerheid gezien wordt als een probleem dat door experts dient verholpen te worden (Vandenbroeck, 2011; Edwards & Gillies, 2004).

Een niet te vergeten actor in het spreken over opvoeden en ouderschap is de bijdrage van de wetenschap. Eind 19de eeuw kenden we de opkomst van de eugenetica en de statistiek, wat resulteerde in een toegenomen aandacht voor de eerste levensjaren. Vanaf de welvarende jaren zestig kwam het denken en spreken over opvoeding en ouderschap meer en meer in de greep van de ontwikkelingspsychologie (Vandenbroeck, 2011; Ramaekers & Suissa, 2010; Depaepe, 1998). Initiatieven ter ondersteuning van de opvoeding zouden de ontwikkeling van het kind bevorderen, de opvoedingsmogelijkheden en kansen voor gezinnen vergroten, een meerwaarde bieden voor kansarme gezinnen, maatschappelijke problemen zoals antisociaal gedrag, gedrags- en emotionele problemen helpen voorkomen (Vandemeulebroecke & De Munter, 2004; Van den Bruel, 2004). Vandenbroeck & Bouverne-De Bie (2006) merken verder op, dat ook onderhandeling tussen ouders en kinderen gezien wordt als iets wenselijks en gekoppeld wordt aan de ontwikkeling van het kind en diens latere ontwikkelingsresultaten als volwassen persoon.

1.1.2. De context van opvoeden en (goed) ouderschap

Gee (In: Campos, 2004, p. 281) stelt dat *“cultural models involve ‘certain viewpoints about what is right and wrong, and what can or cannot be done to solve problems in the world’”*. Een bepaald discours over opvoeding en (goed) ouderschap is bijgevolg zowel een selectie als een deflectie. Het sluit bepaalde invullingen en mogelijkheden in, maar dreigt tegelijk voorbij te gaan aan alternatieve invullingen van ‘goed’ opvoeden en ouderschap. Dat deze alternatieve invullingen mogelijks bestaan, kan afgeleid worden uit het onderzoek van Hareven (In: Vandenbroeck & Bouverne-De Bie, 2006). Het onderzoek toont aan dat maatschappelijke veranderingen een zeer verschillende en soms tegenstrijdige uitwerking kunnen hebben in gezinnen.

Cunningham (In: Vandenbroeck & Bouverne-De Bie, 2006) stelt dat het spreken over ouders en kinderen in zijn context moet bekeken worden. Bronfenbrenner (In: Van Crombrugge, 2009) onderscheidt in dit verband vanuit een ecologisch model van menselijke ontwikkeling, vijf lagen of systemen die elkaar wederzijds beïnvloeden en op die manier de ouder-kind relatie mee bepalen. Het microsysteem betreft onder meer kenmerken van ouders, kind en het gezin. Belsky (1984) onderscheidt hiertoe de eigen opvoedingsgeschiedenis, het psychologisch functioneren van de ouders, de ontwikkeling van het kind

In het mesosysteem spelen onder andere sociale netwerken een belangrijke rol bij de opvoeding. Uit het onderzoek van Buysse (2008) is gebleken dat ouders informele sociale steun als één van de meest belangrijke vormen van opvoedingsondersteuning beschouwen. Kinderen zijn de grootste bron van steun. Verder is ook de emotionele, informatieve en praktische steun van familie en vrienden erg belangrijk (Miller & Darlington, 2002; Miller & Sambell, 2003). Over andere vormen van steun zijn ze het niet altijd eens: sommige ouders

vinden opvoedingsliteratuur ondersteunend, terwijl dit voor anderen net een bron van stress betekent (Buysse, 2008). Ander onderzoek toont aan, dat dergelijke steun mogelijkheden opent tot interactie en uitwisseling van ervaring met andere ouders. Hierdoor komen ze in contact met andere rolmodellen, waardoor ze competentier en effectiever kunnen worden in hun rol als ouder. Een tekort aan sociale steun, kan mentale problemen, ouderlijke moeilijkheden en eenzaamheid tot gevolg hebben (Vandenbroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2007).

Het macrosysteem betreft onder meer invloeden van de ruimere samenleving. Zo kunnen we niet voorbij aan de sinds de jaren zestig vastgestelde diversiteit in gezinsvormen. Het is duidelijk dat het huwelijk niet onontbindbaar is, dat de biologische band tussen ouder en kind niet noodzakelijk een garantie biedt op een positieve ontwikkeling en dat ook niet verwante individuen de rol van ouder kunnen opnemen (Vandenbroeck, 2011; Depaepe, 1998). Ook de cultuur speelt hier een bepalende rol in (Keller, Borke, Chaudhary, Lamm, & Kleis, 2010; Van Crombrugge, 2009). Het onderzoek van Tobin, Wu en Davidson (1989) toont verschillen aan tussen invullingen van opvoeden in Japan, China en de Verenigde Staten. Van Crombrugge (2009) stelt dat men het niet altijd eens is over de algemeenheid van de onderhandelings- of autoritatieve opvoedingsstijl wanneer men dit bekijkt in andere landen. De opvoedingsstijl in China 'chiao' komt bijvoorbeeld overeen met wat hier een 'autoritaire' opvoedingsstijl wordt genoemd. Uit het onderzoek van Pinderhughes, Nix, Foster en Jones (2001) blijkt bovendien dat kenmerken van de buurt waarin men leeft, zoals armoede, residentiële stabiliteit, publieke dienstverlening, het hebben van een sociaal netwerk en de al dan niet aanwezigheid van criminaliteit, een groter effect hebben op het ouderlijk functioneren, dan cultuur en opvoedingsstijl.

Bronfenbrenner (In: Van Crombrugge, 2009) onderscheidt eveneens een exosysteem, zoals de invloed van de arbeidssituatie en een chronosysteem, zoals de verandering in relaties binnen en tussen de lagen in tijd.

Bovenstaande psychologische indeling is artificieel en beperkt, gezien systemen vanuit een sociaal agogische invalshoek niet louter los van elkaar gezien worden, maar ook de relaties ertussen belangrijk zijn. Het betreft hier een zeer complexe relatie van met elkaar interrelerende factoren. Zo zal men wanneer men geconfronteerd wordt met armoede, bijvoorbeeld meer kans hebben op slechte huisvesting, minder stabiele buurten, ... Doch niet causaal; armoede omvat verschillende dimensies. De benadering is wel belangrijk omdat de bril waarmee men kijkt, bepaalt welke interventies worden opgezet, hoe deze worden ingevuld en wie in- en uitgesloten wordt (Bouverne-De Bie & Roose, 2000). Naar opvoedingsondersteuning toe zal men bijvoorbeeld vanuit een eerder ecologische bril aandacht hebben voor factoren die zorgen voor 'draagkracht' en factoren die zorgen voor

'draaglast', waarbij men streeft naar een evenwicht tussen beide. Het Balansmodel van Bakker en Bakker (In: Van Crombrugge, 2009) is hier een voorbeeld van. Een vasthouden aan het ideaal van het burgerlijke kerngezin, zal eveneens invloed hebben op de probleemdefiniëringen en de interventies die worden opgezet (Vandenbroeck, 2011).

1.1.3. Opvoeden en (goed) ouderschap als wenselijk ideaal

Heyting (1998) stelt, dat er al van oudsher pogingen zijn om de maatschappij via de pedagogiek te stoelen op vooraf bepaalde maatschappelijke idealen. Het meest bekende voorbeeld is in dit verband de idee van het 'maakbare kind' dat ontstond ten tijde van de Verlichting, het 'burgerlijk beschavingsoffensief' ten tijde van de industrialisering en de actuele 'onderhandelingshuishouding' (Vandenbroeck, 2009). Dergelijke benadering gaat er echter van uit dat de maatschappij het resultaat is van een menselijk ontwerp en dat de kwaliteit van die maatschappij herleid kan worden tot het niveau van de daarin handelende individuen. Een voorafgaande bepaling van het 'goede' dreigt eveneens voorbij te gaan aan de concrete betekenisverlening en de diverse feitelijke realiteiten waarin mensen leven (Heyting, 1998).

Campos (2004) stelt dat, "*we lose sight of the contextuality of the institutionalization of a cultural model of child rearing in certain kinds of texts and of its actual use in specific everyday life practices*" (p. 286). Het risico bestaat dan dat de ruimere context en de reële mogelijkheden van gezinnen en kinderen in dergelijke conceptualiseringen op de achtergrond dreigen te komen (Featherstone, 2006; Hoek, 2008; Ramaekers & Suissa, 2010; Vandenbroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2009). Bovendien blijkt uit de studie van Choi, Hensaw, Baker en Tree (2005) dat kersverse moeders, met zowel een hoge als een lage sociaal-economische status, moeite hebben om te voldoen of weerstand te bieden aan het dominante discours. Ze ervaren gevoelens van falen en inadequaatheid omwille van de ervaren discrepantie tussen de mythe van ideaal ouderschap en de realiteit. Toch moeten diegenen die met het exploderende aanbod aan ondersteuning nog steeds met opvoedingsvragen of –problemen achterblijven, dit falen bij zichzelf zoeken. In dit verband wordt gesproken over een decontextualisering, een toenemende responsabilisering en disciplineren van burgers/ouders (De Mey, Coussée, Vandenbroeck, & Bouverne-De Bie, 2009; Tisdall, 2006; Gillies, 2005; Bradt & Bouverne-De Bie, 2009; Featherstone, 2006). Dit kan leiden tot een culpabilisering, vooral van ouders in risicosituaties (Bouverne-De Bie & Roose, 2000).

Verder kunnen ouders door de voorstelling van opvoeden als iets wat specifieke kennis en vaardigheden vereist die enkel kunnen verkregen worden met behulp van experts, de indruk krijgen dat ze zich moeten professionaliseren met behulp van boeken, vormingssessies,

trainingen, ... (Ramaekers, 2009). De impliciete boodschap is tevens dat ouders nood hebben aan specialistische hulp en dat ze het niet alleen kunnen (Edwards & Gillies, 2004).

Tot hiertoe is er een continuïteit merkbaar met het verleden. In tegenstelling tot vroeger echter, wordt het zoeken en vragen van hulp, door de overheid gezien als een eigenschap van een 'goede' en 'verantwoordelijke' ouder (Tisdall, 2006; Gillies, 2005). Hoe moeten we dit opvatten? Zijn ouders die dit niet doen of niet participeren aan dergelijke programma's en methodieken dan in se 'slechte' ouders? Hierin kan opnieuw een risico liggen tot het vertalen van sociale problemen in individuele opvoedingsproblemen. Het gaat hier echter niet om een verwerping van dit discours. Eerder gaat het om een problematisering ervan als gedecontextualiseerde norm, gezien dit terug een beschavingsproces kan worden waarbij bepaalde ouders en kinderen dreigen uitgesloten te worden (Vandenbroeck & Bouverne-De Bie, 2006).

1.2. Opvoeden en (goed) ouderschap: een CONstructie

Het tot hiertoe uiteengezette verhaal kan verkeerdelijk de indruk wekken dat het gaat om een eenrichtingsverkeer, een 'complot' van dé overheid, dé wetenschap en dé media (Vandenbroeck, 2009). Dit beeld van een eenzijdige controle gaat echter niet op. Eerder gaat het in navolging van Foucault, om een diagonaal proces. Macht gaat altijd gepaard met weerstand en zit overal in en onder en niet buiten of boven het alledaagse leven (In: Vandenbroeck, 2009; De Certeau In: Depaepe, 1998).

Eerst en vooral moeten we spreken over verschillende discours. Van zodra men 'parent' wordt, wordt men onderworpen aan allerlei discours van ouderlijke identiteiten (Loveridge In: Nichols, Nixon, & Rowsell, 2009). Toch zijn er altijd bepaalde dominante culturele en sociale verwachtingspatronen in omloop (Ellis & Heisler, 2008; Johnston & Swanson, 2006; Choi, Hensaw, Baker, & Tree, 2005). Welk discours dominant wordt, is vaak een zaak van machtsprocessen (Pykett, Seward, & Schaefer, 2010; Johnston & Swanson, 2006). Wanneer we Smith's analyse over 'vrouw-zijn' toepassen op discours van ouderschap, dan zou ouderschap omschreven worden als een sociale praktijk die ontstaat in relatie tot verschillende discours over opvoeden en ouderschap. Deze discours worden aan de man/vrouw gebracht door middel van representatieve praktijken in de maatschappij, zoals literatuur en constitueren op die manier een bepaalde notie van ouderschap (In: Nichols, Nixon, & Rowsell, 2009; Campos, 2004). In lijn van Butlers (1990) theorie over gender, zouden we ouderschap kunnen zien als een 'performativity': "*Gender [parenting] is no being (p.25) ... always a doing (p.25), ... becoming (p.33)*". Ouderschap moet niet gezien worden als iets natuurlijks of vanzelfsprekends, maar als een constructie die vorm krijgt in en doorheen sociale praktijken. Althusser (In: Johnston & Swanson, 2006, p.509) stelt dat

“people are both producers and consumers of ideology”. Dit impliceert enerzijds dat het gaat om een constructie die gedeconstrueerd kan worden en dat andere discours mogelijk zijn. Anderzijds wijst het op een zeker actorschap van ouders en bestaande praktijken van opvoedingsondersteuning in het ontstaan, bestaan en voortbestaan van discours (Vandenbroeck, 2009; Pykett, Seward, & Schaefer, 2010; Bradt & Bouverne-De Bie, 2009). Ook practitioners geven vorm aan en worden in hun omgaan met ouders beïnvloed door het dominante discours (Woodcock, 2003). Campos (2004) stelt in dit verband dat hoewel de modellen geïnstitutionaliseerd zijn, deze steeds voor interpretatie vatbaar zijn en door ouders gedeconstrueerd, aangepast en bediscussieerd (kunnen) worden. Maar hebben alle ouders hier gelijke kansen toe? Betreft het hier ‘gelijke’ machtsprocessen?

Welke identiteit(en) men vormt, wordt tevens beïnvloed door persoonlijke ervaringen en interacties met anderen. Ook de onmiddellijke sociale context speelt hier een rol in (Ellis & Heisler, 2008). In die zin impliceert een goed begrip van ouderschap en opvoeden een exploratie van: *“the conditions, the spaces, in which it is possible for women and men to think and embody their parenting practice”* (Loveridge In: Nichols, Nixon, & Rowsell, 2009, p. 2).

1.2.1. Panopticon

Dat er een zekere internalisering en performance is van een bepaald discours over goed opvoeden en ouderschap en dat de sociale context een impact heeft op het vormen van je identiteit(en) als ouder, blijkt duidelijk uit de studie van Blackford (2004). In deze studie werd door middel van observatie, het gedrag van moeders en kinderen in een publieke speelruimte vergeleken met een commerciële speelruimte. Waar moeders in de publieke speelruimte een bepaalde rol van goed ouderschap opnamen ten opzichte van de andere moeders, gebeurde dit niet in de commerciële speelruimte. Een mogelijke verklaring ligt in Foucault's concept van ‘panopticisme’:

The panopticon is a windowed, central tower in which a supervisor can survey the people in prison cells or rooms that occupy the periphery. The prisoners, patients, schoolboys, or workers in the cells can be perpetually seen by the supervisor in the tower, while those that are watched cannot actually see the person watching them. With this structure, the very few can hold power over the many, because the tower supplies the very suggestion of constant surveillance (In: Blackford, 2004, p. 227).

In lijn van Foucault (In: Vandenbroeck, 2009), zou de hoge mate van zichtbaarheid in de publieke ruimte hier kunnen fungeren als machtsmechanisme, in die zin dat ze bij de moeders de idee van ‘gezien te *kunnen* worden’ creëert. Dit maakt dat ze algemeen aanvaarde waarden en normen inzake ouderschap in de praktijk brengen. Deze verklaring gaat in tegenstelling tot Blackford (2004) echter niet op voor de daadwerkelijke interactie tussen de moeders in de publieke (speel)ruimte gezien ze in dit geval weten dat ze gezien

worden en door wie ze gezien worden. Blackford (2004) stelt eveneens dat moeders hun ouderlijke capaciteiten in hun kinderen weerspiegeld zien. Door te praten met elkaar monitoren ze hun eigen moederlijke gedrag en capaciteiten en dat van elkaar. Op die manier valideren ze zichzelf in het moederschap.

1.2.2. Belonging

Een aanvullende verklaring kan liggen in het onderzoek van Choi, Hensaw, Baker en Tree (2005) over het moederschap en Johnston en Swanson (2006) over de combinatie van gezin en werk. Hoewel moeders een discrepantie ervaren tussen het ideaal en de realiteit, waardoor gevoelens van falen en inadequaatheid ontstaan, blijven zij wel naar dit ideaal streven en is men creatief in het vinden van strategieën om dit te bereiken. Ouders kunnen in de ontmoeting met anderen bijvoorbeeld aan *'facing'* doen: het tijdelijk opzetten van een 'goed moeder gezicht' conform de norm, in de ontmoeting met anderen (Goffman In: Ellis & Heisler, 2008, p. 447). Een intern ervaren druk, de wens tot 'belonging', 'aanvaarding', 'goedkeuring', maar ook de idee om andere moeders te helpen of te monitoren in hun moederschap worden aangegeven als redenen tot 'facing' (Ellis & Heisler, 2008).

1.2.3. Proto-professionalisering

Dat er ook in Vlaanderen elementen van een bepaald discours over goed opvoeden en ouderschap in de huiskamers aanwezig zijn, blijkt uit een studie van Kind en Gezin (2002). De meeste ouders geven aan dat ze de autonomie van hun kinderen stimuleren en overleggen met hun kinderen wanneer er beslissingen moeten genomen worden. Het proces waarbij mensen bepaalde begrippen of houdingen van experts, overnemen in hun dagelijkse gedachtewereld en gedrag, wordt door De Swaan (In: Vandenbroeck, 2011) in relatie tot de medische wetenschappen benoemd als 'proto-professionalisering'. Dit proces kan mogelijk inzicht bieden in de vastgestelde internalisering en 'performativity' van een bepaald discours van opvoeden en ouderschap. Blokland (In: Van den Bruel, 2004) stelt namelijk dat dit de onzekerheid van ouders bij de opvoeding kan versterken, doch ouders ook herkenning en geruststelling kan bieden.

Samengevat is het ontstaan, bestaan en voortbestaan van discours, geen eenvoudig lineair en causaal gebeuren. Verschillende factoren werken op elkaar in en maken dat een bepaald discours dominant wordt in een gegeven context. Subtiele, wederzijdse maar fundamenteel ongelijke machtsprocessen tussen ouders, deskundigen en overheid spelen hier een grote rol in. Ouderschap is bijgevolg zowel een 'symbolic terrain' en 'lived practice' waardoor een discours ontstaat en bevestigd wordt (Nichols, Nixon, & Rowsell, 2009, p. 2). Belangrijk is om stil te staan bij wie en wat hierdoor in- en uitgesloten wordt.

1.3. Virtuele netwerken

1.3.1. Ontmoeting

Vanuit de idee dat ouders zowel beïnvloed worden door, als invloed uitoefenen op het dominante discours, moet opvoeding niet zozeer als een lineair proces gezien worden waarbij ouders hun kind dienen te 'knedem' of te socialiseren conform de wensen van de ruimere samenleving. Eerder is het te zien als een wederzijds proces waarbij zowel individu als samenleving elkaar vorm geven doorheen interactie (Vandenbroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2009). De vaststelling dat sociale netwerken hierbij door ouders ervaren worden als een belangrijke bron van steun (Buysse, 2008; Vandenbroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2007), kan in verband gebracht worden met de door Musatti (In: Brougère & Vandenbroeck, 2007) beschreven nood van ouders om in interactie te treden en te socialiseren met vrienden en andere ouders. Ook Cockburn (1998) en Ellis en Heisler (2008) wijzen op het belang van verbondenheid tussen mensen.

De aandacht gaat hierbij voornamelijk naar formele praktijken en ondersteuning, terwijl onderzoek aantoon dat informele praktijken minstens zo belangrijk zijn voor ouders (Vandenbroeck, 2011; Jennings, Stagg, & Connors, 1991). Een van de plekken waar ouders informatie uitwisselen over dagelijkse opvoedingsvragen is het Internet, o.a. via e-mail (Hall & Irvine, 2008) en virtuele netwerken (Verkinderen, 2008). Deze netwerken worden ruim aangeduid als '*virtual communities*' (Henri & Pudelko, 2003, p. 477) en meer specifiek als '*online support groups*' (Ley, 2007: p. 1389); '*parental websites*' (Plantin & Daneback, 2009, p.4) en '*internet mother sites*' (Drentea & Moren-Cross, 2005, p. 920).

Verschillende onderzoeken tonen aan dat ouders deze netwerken beschouwen als een belangrijke bron van informatieve, instrumentele en emotionele steun. Moeders krijgen door het uitwisselen van informatie en het discussiëren hierover met andere moeders, een gevoel van 'belonging' en 'normalcy' (Ellis & Heisler, 2008; Hall & Irvine, 2008). Tevens draagt deze activiteit bij tot het vormen van een identiteit(en) als ouder (Ellis & Heisler, 2004; Henri & Pudelko, 2003). Ley (2007) stelt in dit verband dat online ondersteuningsgroepen functioneren als 'biosocialities': culturele, sociale, technische en therapeutische ruimtes waarbij zich culturele waarden, discours, praktijken, gemeenschappen en identiteiten tussen personen vormen (vrij vertaald uit: Ley, 2007, p.1390). Verder zouden ze ook een invloed hebben op het sociaal kapitaal van mensen. De meningen hierover zijn verdeeld tussen auteurs die stellen dat het sociaal kapitaal hierdoor toeneemt (Drentea & Moren-Cross, 2005; Hall & Irvine, 2008) of afneemt (Putnam In: Wellman, Quan Haase, Witte, & Hampton, 2001).

Sommige auteurs stellen een 'digital divide' vast in het gebruik van Internet (Vandenbroeck, Verschelden, & Boonaert, 2008). Wat ouders en Internet betreffen merken Plantin en

Daneback (2009) op dat, hoewel de meerderheid het Internet raadpleegt voor informatie en sociale steun, er een digitale kloof merkbaar is op het vlak van gender, leeftijd en sociaal-economische status. In hun onderzoek blijkt de meerderheid van de gebruikers te bestaan uit middenklasse moeders tussen dertig en vijfendertig jaar. Verder stellen ze dat deze vorm van ondersteuning geen vervanging vormt voor face-to-face communicatie en meer traditionele vormen van ondersteuning zoals vrienden, familie, professionals. Eerder is het te beschouwen als een extra vorm van ondersteuning. Ook Wellman, Quan Haase, Witte en Hampton (2001) komen tot deze bevinding. Beide aspecten zijn belangrijk om mee te nemen in voorliggend onderzoek.

1.3.2. Het discussieforum: www.zappybaby.be

Zappybaby is een gratis online discussieforum voor ouders, waarop allerlei artikels rond zwangerschap, geboorte en opvoeding te lezen zijn, alsook verschillende commerciële producten worden aangeboden. Verder staat er een forum en blog ter beschikking.

Het internetforum bestaat uit acht rubrieken: 'welkom op de zappybaby forums', 'kinderwens', 'zwangerschap', 'bevalling en geboorte', '0-12 maanden', '13-36 maanden', 'ouder dan 36 maanden' en 'andere forum onderwerpen'. Elk topic omvat verschillende subtopics.

Meer dan twee derde van de bezoekers is jonger dan 34 jaar. Zestig procent van de gebruikers is vrouwelijk. De meesten zijn hoger opgeleid. Iets minder dan zeventig procent is professioneel actief (<http://cs.sanomamedia.be>).

Het forum telt in totaal 116.067 leden, waarvan het merendeel niet geregistreerd is. In totaal bevat het forum 294.261 onderwerpen en 2.910.841 berichten (cijfers afgehaald op 19 maart 2011). Zappybaby wordt omschreven als de grootste online community. Het is eigendom van Sanoma magazines België NV; uitgever van magazines en websites voor het grote publiek zoals Humo, Libelle, ... (Sanoma Magazines Belgium NV, 2011).

II. Probleemstelling

Bepaalde discours kunnen een beslissende invloed hebben op sociale praktijken. Foucault (In: Moss, Dillon, & Statham, 2000) spreekt in dit verband over '*dominant discursive regimes*' of '*regimes of truth*' (p. 236). Dergelijke discours bepalen wat gezegd of gedaan kan worden en wat niet en sluiten bepaalde alternatieve ziens- of handelingswijzen uit (Moss, Dillon, & Statham, 2000). Wat opvoeden en (goed) ouderschap betreft, zijn er internationaal een aantal dominante tendensen merkbaar. Tendensen die voornamelijk aansluiten bij Westerse middenklasse normen en waarden (Hooghe et al., 2005; Edwards & Gillies, 2004; Ramaekers & Suissa, 2010). Dit brengt zoals eerder gesteld een aantal risico's mee.

Tegelijk worden deze discours door subtiele machtsprocessen genaturaliseerd en deel van ons dagelijks leven (Moss, Dillon, & Statham, 2000). Fairclough (2003) verwijst in dit verband naar Gramsci's term 'hegemonie'; een bepaalde manier van spreken wordt deel van de common sense. Hierdoor echter, worden bestaande discours terug bevestigd en gereproduceerd (Moss, Dillon, & Statham, 2000; Hook, 2001). Op die manier zijn ouders niet enkel slachtoffer, maar ook actor in een discours. Opvoeden en (goed) ouderschap zijn bijgevolg eerder te zien als een wederzijds proces waarbij zowel individu als samenleving elkaar vorm geven doorheen interactie (Vandenbroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2009).

Vanuit de vaststelling dat verschillende elementen een invloed uitoefenen op het ouderschap enerzijds (zie bijvoorbeeld Cunningham In: Vandenbroeck & Bouverne-De Bie, 2006; Loveridge In: Nichols, Nixon, & Rowsell, 2009) en de nood van ouders om in interactie te treden en te socialiseren met andere ouders anderzijds (Musatti In: Brougère & Vandenbroeck, 2007), trachten we na te gaan of en hoe dominante discours rond opvoeden en (goed) ouderschap terug te vinden zijn in de gesprekken die ouders met elkaar voeren en wat ouders daarmee doen. Zo hopen we een zicht te krijgen op de manier waarop ouders deze al dan niet mee (de)construeren. Gezien een gebrek aan onderzoek dat ouders en hun informele netwerken in de normaliteit bestudeert (Vandenbroeck, 2011), trachten we dit te onderzoeken op het discussieforum www.zappybaby.be. Dergelijke forums blijken bovendien een belangrijke bron van informele sociale steun te zijn (Drentea & Moren-Cross, 2005; Wellman In: Ley, 2007). Het feit dat het forum los staat van enige professionele tussenkomst met betrekking tot de opvoeding, evenals de enorme populariteit, vormt een bijkomende meerwaarde voor dit onderzoek.

Gezien het binnen het tijdsbestek van een Masterproef onmogelijk is om het hele forum te analyseren, spitsen we ons concreet toe op de in 2011 afgeronde gesprekken van ouders in

het subtopic 'opvoeden', binnen de rubriek '13-36 maanden'. De reden hiervoor vindt u terug in het onderdeel 'Methodologie'.

Samengevat: *Draagt de inhoud van de gesprekken die ouders met elkaar voeren in het subtopic 'opvoeden' binnen de rubriek '13-36 maanden' op het discussieforum www.zappybaby.be, bij tot de (de)constructie van dominante discours rond opvoeden en (goed) ouderschap?*

Deze hoofdvraag wordt geoperationaliseerd in onderstaande deelvragen:

- *Is er een dominant discours merkbaar in Vlaanderen?*
 - *Hoe vertalen de dominante, internationale tendensen met betrekking tot opvoeden en (goed) ouderschap zich in concrete adviezen voor ouders in Vlaanderen?*
- *Zijn er sporen van deze adviezen terug te vinden in de gesprekken die ouders met elkaar voeren in het subtopic opvoeden binnen de rubriek 13-36 maanden op het discussieforum www.zappybaby.be?*
- *Wat doen ouders hiermee?*
 - *(H)erkennen ouders bepaalde dominante adviezen met betrekking tot opvoeden en (goed) ouderschap in Vlaanderen?*
 - *Bieden ouders weerstand tegen bepaalde dominante adviezen met betrekking tot opvoeden en (goed) ouderschap?*
 - *Wat zijn argumenten van ouders die weerstand bieden of akkoord gaan?*
- *Zijn er andere uitingen van (goed) ouderschap merkbaar doorheen de gesprekken?*

Op die manier trachten we de vanzelfsprekendheid van discours over opvoeden en ouderschap en de implementatie ervan in de praktijk, in vraag te stellen. Deconstructie en bewustwording van discours, geeft namelijk zuurstof aan het debat over wat 'goed' is voor kinderen en ouders, wie dat zegt en waarom (Vandenbroeck, 2005). Zoals Shapiro (In: Jones & Osgood, 2007) stelt: *"Deconstruction has the power to show how every social order rests on a forgetting of the exclusion practices through which one set of meanings has been institutionalized and various other possibilities have been marginalized"* (p. 295). Het betreft een domein dat te belangrijk is om ge vulgariseerd en gereduceerd te worden tot vanzelfsprekende opvattingen of 'regimes of truth' (Vandenbroeck & Bouverne-De Bie, 2006, p. 130). Bovendien draagt dergelijke deconstructie bij tot het maken van persoonlijke keuzes (Vandenbroeck, 2005). *"We can never be outside power relations and discourses that constitute us, even though we can disrupt what discourses produce and refashion alternative ways of being that revise accepted, common-sense truths"*, stelt Jackson (2004: p.685).

III. Methodologie

3.1. Soort onderzoek

Bovenstaande onderzoeksvragen maken duidelijk dat het hier niet om kwantitatief, maar om kwalitatief, interpretatief onderzoek gaat. Centraal staat niet het meten of in kaart brengen van aantallen, cijfers of hoeveelheden teneinde bepaalde voorspellingen te maken, maar wel het verkennen van verschillende perspectieven, ervaringen, belevingen en betekenissen (Baarda, De Goede, & Teunissen, 2005). Menselijke betekenissen staan in de pedagogische wetenschappen centraal. Deze zijn intersubjectief geconstrueerd en derhalve niet te vatten met louter kwantitatief onderzoek (Levering & Smeyers, 1999).

De manier waarop iets 'betekent' voor mensen, hoe ze de wereld zien en ervaren, krijgt vorm doorheen ons taalgebruik en is zichtbaar in datgene wat mensen 'vertellen' (Moss, Dillon, & Statham, 2000). Fairclough (2003) stelt dat taal dialectisch verbonden is met de ruimere omgeving en een idee geeft over welke betekenis veranderingen in de maatschappij voor mensen hebben. Foucault (In: Moss, Dillon, & Statham, 2000) benoemt dergelijke verhalen of vertogen als 'discours': "*our way of naming things and talking about them*" (p. 236). Een discours, in Foucauldiaanse zin, is echter "*never just linguistic since it organizes a way of thinking into a way of acting in the world*" (St. Pierre In: Jackson, 2004: p. 688; Hook, 2001). Fairclough (2003) stelt, dat een discours samen met verschillende andere elementen zoals waarden, activiteiten, objecten, subjecten en hun relaties, deel uitmaakt van een sociale praktijk. Deze verschillende elementen van een sociale praktijk zijn onderling verbonden en niet van elkaar los te zien, doch zijn niet tot elkaar te reduceren (Fairclough, 2003). Om die reden bestaat voorliggend onderzoek uit het voeren van een kritische discoursanalyse. Dergelijk onderzoek tracht door middel van de combinatie van een tekstuele met een structurele analyse, een discours binnen een sociale praktijk te analyseren (Fairclough, 2003). Op die manier spitsen we ons niet enkel toe op de tekst an sich, maar proberen we ook de relatie ervan met de ruimere maatschappelijke context en de verwevenheid met ideologie, macht en sociale praktijken te vatten (Foucault In: Moss, Dillon, & Statham, 2000). Door middel van een analyse die zich niet enkel toespitst op microniveau, maar ook op meso- en macroniveau, trachten we eveneens recht te doen aan de complexe verwevenheid tussen structuur en actorschap die voortvloeit uit discours (zie eerder).

Hoewel dergelijk onderzoek onvermijdelijk normatief is in de vragen die het wel en niet stelt, is het niet de bedoeling om te achterhalen wat werkt, goed of juist is en wat niet. Eerder tracht dit onderzoek stil te staan en vragen te stellen bij datgene wat als vanzelfsprekend wordt gezien, gewoontes te doorbreken, te bevragen, te onderzoeken en te verbreden (Foucault In: Moss, Dillon, & Statham, 2000).

3.2. Onderzoeksdesign

3.2.1. Dataverzameling

- Adviesliteratuur

Het object van dit onderzoek bestaat uit twee luiken. In een eerste luik worden drie verschillende soorten officiële adviesliteratuur met betrekking tot opvoeden en ouderschap in Vlaanderen, gescreend op opvoedingsadviezen voor ouders. Op die manier trachten we een overzicht te bekomen van gangbare adviezen voor ouders in Vlaanderen met betrekking tot opvoeding en ouderschap. Tevens hopen we zo een zicht te krijgen op de manier waarop de globale, internationale tendensen zich al dan niet vertaald hebben in concrete opvoedingsadviezen voor ouders in Vlaanderen.

Concreet komt dit neer op de brochure 'Het ABC van baby tot kleuter' van Kind en Gezin (2012). Kind en Gezin is een intern verzelfstandigd agentschap van de Vlaamse overheid, verantwoordelijk voor de regie van de kinderopvang, de organisatie van de preventieve gezinsondersteuning en adoptie voor kinderen van 0-3 jaar (Kind en Gezin, 2010). Wat de preventieve gezinsondersteuning betreft, bestaat hun basisdienstverlening onder meer uit het brengen van bezoeken aan pas bevallen moeders in de kraamkliniek, het doen van huisbezoeken, vaccineren. Ze voorzien ook in een spreekuur opvoedingsondersteuning. Daarnaast subsidiëren ze verschillende voorzieningen waaronder de opvoedingswinkels, de Centra voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning, de Dienst voor Gezinsondersteunende Pleegzorg en de Vertrouwenscentra Kindermishandeling (Kind en Gezin, 2010). Kind en Gezin heeft een afdeling in Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen, Limburg, Antwerpen, Vlaams-Brabant en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In bijlage (figuur 1) vindt u een overzicht van de spreiding van de voorzieningen die onder hun hoede staan. Om een idee te geven van de reikwijdte, deed Kind en Gezin in het Vlaams en Brussels Gewest zo'n 66.056 kennismakingsbezoeken bij pas bevallen moeders in het jaar 2010. In het Vlaams Gewest bereikte ze in datzelfde jaar 92,4% van de pas bevallen moeders (zie bijlage figuur 2).

Een tweede voorwerp van analyse zijn de zes 'Triple-P magazines' die sinds 2009 door de provincie Antwerpen in samenwerking met Kind en Gezin, Triple P Belgium en Triple P International, gratis worden verspreid (Tiggelovend, 2009). Het 'Positive Parenting Program' is ontwikkeld door Sanders in Australië. Het betreft een gelaagd, multi-level preventieprogramma dat ernstige gedrags-, emotionele- en ontwikkelingsproblemen van kinderen en jongeren tussen nul en zestien jaar tracht te voorkomen door de kennis, vaardigheden en het vertrouwen van ouders te verbeteren (Sanders, Markie-Dads, & Turners, 2003). Over de hele wereld is Triple P actief in twintig landen en beschikbaar in zeventien talen. Zo'n 30.000 professionals geven Triple P door aan gezinnen (Tiggelovend,

2010c). In 2009 lanceerde Kind en Gezin een proefproject waarbij het programma werd geïmplementeerd in de regio Antwerpen (Kind en Gezin, 2010). Ondertussen is het zowel in Nederland als in Vlaanderen ruim bekend (Nederlands Jeugdinstituut, n.d.; Expertisecentrum Opvoedingsondersteuning, 2010).

Een derde en laatste bron van analyse vormen de drieëntwintig dossiers die betrekking hebben op kinderen tussen 0 en 36 maanden afkomstig van de website <http://www.groeimee.be/>. Groeimee is een initiatief van EXPOO; het Expertisecentrum Opvoedingsondersteuning van de Vlaamse overheid dat deel uitmaakt van het Decreet opvoedingsondersteuning (Dehaene et al., 2007). Samen met verschillende partners stellen zij op de website allerlei informatie met betrekking tot opvoeden ter beschikking onder de vorm van dossiers, kaarten, artikels, filmpjes Groeimee werd in 2011 98.014 keer bezocht door 73.162 unieke bezoekers. In 2010 waren dat 55.391 bezoeken van 38.128 unieke bezoekers (Expertisecentrum Opvoedingsondersteuning, 2011).

- Gesprekken op Zappybaby

In een tweede luik, zal door middel van een analyse van bestaande gesprekken, tussen ouders op het discussieforum www.zappybaby.be, nagegaan worden of de gevonden adviezen al dan niet terug te vinden zijn in hun gesprekken en wat ouders met deze adviezen doen. Hierbij hebben we eveneens oog voor andere uitingen van (goed) ouderschap dan deze in adviesvorm. Via de analyse van bestaande gesprekken proberen we enerzijds recht te doen aan de spontaneïteit waarin de gesprekken zijn ontstaan, los van enige professionele tussenkomst. Anderzijds trachten we de 'rijkheid' van de gesprekken op die manier ten volle te vatten. Baarda, De Goede en Teunissen (2005) spreken in dit verband over 'unobtrusive measures'; data die in intentie niet voor het onderzoek werden gecreëerd. Op die manier voldoen we aan een belangrijke eis voor kwalitatief onderzoek, zijnde als onderzoeker zo weinig mogelijk ingrijpen in een bestaande situatie (Baarda, De Goede, & Teunissen, 2005).

Zoals eerder al aan bod kwam, spitsen we ons toe op de in 2011 afgeronde gesprekken van ouders in het subtopic 'opvoeden' binnen de rubriek '13-36 maanden'. De enorme populariteit van het forum maakt namelijk dat het binnen het tijdsbestek van een Masterproef onmogelijk is om het hele forum te analyseren in functie van bovenstaande onderzoeksvragen. Verder draagt het subtopic 'opvoeden' de voorkeur weg omdat ouders hier zelf de mogelijkheid hebben gehad om hun vraag binnen dit topic te plaatsen. Op die manier proberen we zoveel mogelijk aan te sluiten bij datgene wat ouders als 'opvoeden' definiëren.

Binnen het jaar 2011 kwam dit oorspronkelijk neer op 64 afgeronde gesprekken (afgehaald

op 6 maart 2012). Hiervan zijn er acht discussies niet mee opgenomen in de analyse, gezien deze oproepen van thesisstudenten, commerciële magazines en dergelijke meer betroffen. Uiteindelijk gaat het hier dus om 56 discussies. Alles samen zijn dat 489 berichten waaraan 355 unieke deelnemers participeerden.

3.2.2. Analyse

Voorliggend onderzoek vangt aan met een literatuurstudie die zicht geeft op globale en internationale tendensen met betrekking tot discours rond opvoeden en ouderschap. Tevens nemen we de maatschappelijke context en de verwevenheid van discours met ideologie, macht en sociale praktijken mee op.

Aan de hand van een tekstanalyse op de drie soorten adviesliteratuur, selecteren we gangbare adviezen met betrekking tot opvoeden en (goed) ouderschap voor ouders in Vlaanderen. We kennen deze een label toe, waarna we deze ordenen en terugbrengen tot een aantal kernthema's (Baarda, De Goede, & Teunissen, 2005). De meest opmerkelijke bevindingen schrijven we neer in het eerste deel van 'resultaten', teneinde een antwoord te bieden op onderzoeksvraag één.

Op basis van deze bevindingen, gaan we na in hoeverre deze al dan niet terug te vinden zijn in de gesprekken tussen ouders op het discussieforum (onderzoeksvraag 2) en wat ouders hiermee doen (onderzoeksvraag 3). Specifieke aandacht gaat hierbij uit naar de interacties tussen de ouders op het forum. Daarnaast proberen we de ogen open te houden voor andere uitingen van (goed) ouderschap (onderzoeksvraag 4). Ook ditmaal kennen we de bevindingen een label toe, waarna we ze axiaal coderen (Baarda, De Goede, & Teunissen, 2005). Gezien de omvang van de gesprekken, starten we dit proces bij de drie meest dense discussies. De hieruit verkregen bevindingen vormen de rode draad en worden aangevuld, genuanceerd en gestaafd met bevindingen uit 39 van de resterende 53 discussies. De geldigheid van de labels wordt op die manier eveneens nagegaan (Baarda, De Goede, & Teunissen, 2005). Uit de overige veertien discussies worden geen citaten opgenomen, gezien er zeven inhoudelijk aansluiten bij bevindingen uit de andere gesprekken en zeven minder representatief zijn voor het geheel van de discussies. Op die manier vullen we de verkenning op macroniveau aan met een verkenning op meso- en microniveau.

Tot slot zullen we de bekomen resultaten koppelen aan de bevindingen uit de literatuurstudie, om een antwoord te formuleren op de hoofdvraag.

IV. Resultaten

4.1. Adviesliteratuur in Vlaanderen m.b.t. opvoeden en (goed) ouderschap

Doorheen de drie soorten adviesliteratuur is er een vrij grote eenstemmigheid merkbaar wat betreft de visie, het doel, het belang en de aanpak van bepaalde aspecten van opvoeden en ouderschap. In wat volgt lichten we de belangrijkste bevindingen toe.

4.1.1. Een groei naar zelfstandigheid

In de brochure van Kind en Gezin (2012) stelt men dat het doel van opvoeden is dat het kind in een veilige leefwereld met de begeleiding van de ouders “*stapsgewijs kan groeien naar zelfstandigheid*” (p.1).

Het belang van de ‘groei’ naar zelfstandigheid van het kind is terug te vinden in de verschillende topics. De klemtoon ligt vooral op die onderwerpen die verband houden met de ontwikkeling van het kind zoals ‘zindelijkheid’, ‘de peuterpuberteit’, ‘spelen’ en ‘angsten’. Dit is overwegend zo in de dossiers van Groeimee (zie bijvoorbeeld Groeimee, 2012a; 2012d; 2012k; 2012n; 2012q) en de geanalyseerde brochure van Kind en Gezin (2012). De Triple P magazines spitsen zich in meerdere mate toe op de aanpak van minder gewenst gedrag.

Ieder advies wordt bovendien voorafgegaan of gevolgd door een argument gerelateerd aan de ontwikkeling van het kind op cognitief, sociaal, emotioneel of lichamelijk vlak. Zo wordt in het hoofdstuk over voeding bijvoorbeeld gesteld dat de maaltijd een uitstekende gelegenheid is “*om als ouder een goede relatie op te bouwen met je baby*. (Kind en Gezin, 2012: p.72). Wat voorlezen betreft stelt men: “*Het is een moment van samenzijn, aandacht hebben voor elkaar, rust en ontspanning. Voorlezen is niet alleen leuk, het is ook belangrijk voor de taal- en sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen*” (Groeimee, 2012h, p.1). Dit is belangrijk want het kind wil zich “*beschermd voelen en wil liefdevol opgenomen worden in een hechte familiekring en opvang*” (Kind en Gezin, 2012: p.1). Wat betekent dit echter voor minder gegoede gezinnen? De legitimering ervan vanuit ‘de behoefte’ van ‘het kind’, evenals het belang van ‘hechting’, ‘liefde’ en een ‘warme relatie’ tussen ouders en kinderen, zou in navolging van Vandenbroeck (2009) kunnen wijzen op de belangrijke invloed van de wetenschap, zijnde het nog steeds aanwezige ontwikkelingspsychologische gedachtegoed (Depaepe, 1998; Ramaekers & Suissa, 2010). Het toont eveneens aan dat het kind zeer centraal staat. Zij zijn ‘*the future citizens of tomorrow*’ (Giddens In: Featherstone, 2004).

Als ouder heb je hierin een hele verantwoordelijkheid. Er wordt verwacht dat je “*zorgt voor je kind, het veiligheid biedt, dingen leert en het ondersteunt in zijn ontwikkeling*” (Kind en Gezin, 2012: p.8). De vraag is dan wat dat ‘zorgen’, die ‘dingen’ en dat ‘ondersteunen’ inhoudt wanneer de klemtoon ligt op een ontwikkeling in teken van een toekomstige

‘zelfstandigheid’? Deze vraag wordt nog prominenter wanneer enerzijds gesteld wordt dat je als ouder moet ingaan op de behoefte van je kind, zoals bij het zindelijkheidsproces, maar dat er anderzijds in de ontwikkeling van een kind ook bepaalde momenten zijn waar je hier als ouder niet steeds moet op ingaan. Hoewel bepaald gedrag benoemd wordt als ‘normaal’, zoals de peuterpuberteit, is het als ouder toch belangrijk om hier tegenin te gaan op een positieve, bewuste en stapsgewijze manier. Inzake spelen bijvoorbeeld, schrijft men:

“Hoewel alle kinderen heel graag hebben dat er iemand meespeelt, hen positieve aandacht schenkt en stimuleert in hun ontwikkeling, geleidelijk aan moeten ze leren om af en toe alleen te spelen. Probeer je kindje stap voor stap daartoe aan te moedigen door voor heel korte periodes weg te gaan. Ga af en toe spontaan naar je kindje toe als het aan het spelen is en stimuleer het in zijn spel” (Kind en Gezin, 2012: p.157).

Het belang van ‘zelfstandigheid’ als opvoedingsdoel, sluit nauw aan bij het beeld van een kind als een ‘autonoom’, eerder dan een fragiel en te beschermen wezentje (Wyness, 1999; Vandenbroeck, 2009; De Mey, Coussée, Vandenbroeck, & Bouverne-De Bie, 2009; Depaepe, 1998). Vergelijken we dit met vroeger, dan zou een mogelijke lezing kunnen zijn dat de mantel der bescherming plaatsgemaakt heeft voor een mantel der bevrijding. Doorheen de adviezen echter, verwijst men af en toe expliciet naar het belang van bepaalde vaardigheden en keuzes voor onze samenleving. Zo stelt men over straffen en belonen:

“Belonen en straffen kunnen niet los gezien worden van de hele opvoeding. Het is een belangrijk deel van de opvoeding. Je kind leert wat mag en wat niet mag. Je “stuurt” je kind in een bepaalde richting. Je kind leert zich houden aan regels die je het als ouder oplegt. Je leert je kind ook de algemene regels die in onze samenleving gelden. Je zal je kind bijvoorbeeld leren om “dank u” te zeggen als het iets krijgt” (Groeimee, 2012r, p. 1).

Dit is natuurlijk een heel ander verhaal. Een verhaal dat erop wijst dat deze verschuiving niet noodzakelijk een breuk is met het verleden (Vandenbroeck, 2009). Vanuit de overtuiging dat ideeën over opvoeden en ouderschap gezien moeten worden als historische, sociaal, politieke en culturele constructies, zou het belang van een opvoeding tot zelfstandige, autonome kinderen in verband kunnen gebracht worden met de huidige maatschappelijke context. Een context die gekenmerkt wordt door onder meer ‘activering’, ‘globalisering’, ‘vermarkting’ en waar zelfstandige, ondernemende burgers aldus een meerwaarde betekenen (Vandenbroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2009; Featherstone, 2006; Gillies, 2005; De Mey, Coussée, Vandenbroeck, & Bouverne-De Bie, 2009). Dergelijk opvoedingsdoel sluit bovendien voornamelijk aan bij westerse, middenklasse normen en waarden (Gillies, 2005; Edwards & Gillies, 2004; Depaepe, 1998; Ramaekers & Suissa, 2010). Dit is ook duidelijk op te merken in het belang dat wordt gehecht aan ‘alleen’ leren spelen en slapen (Groeimee, 2012c; 2012o; Kind en Gezin, 2012).

Nemen we beide zaken samen, dan rijst het vermoeden dat hier wordt uitgegaan van de idee dat de maatschappij het resultaat is van een menselijk ontwerp en dat de kwaliteit van die maatschappij herleid kan worden tot het niveau van de daarin handelende individuen. Een opvatting die door Heyting (1998) echter verworpen wordt, gezien een voorafgaande bepaling van het 'goede' voorbij dreigt te gaan aan de concrete betekenisverlening en de diverse feitelijke realiteiten waarin mensen leven.

4.1.2. Met vallen en opstaan ... en ondersteuning

Van hieruit roept het niet veel verwondering op wanneer men in de eerste uitgave van Triple P stelt, dat het opvoeden van kinderen een boeiende ervaring is die je als ouder voor geen geld zou willen missen, maar tegelijk dat:

"Kinderen grootbrengen is ook een beetje een avontuur. Dat moet je als ouder zelf leren, met vallen en opstaan. Iedere ouder heeft wel eens vragen over het gedrag of de ontwikkeling van hun kind. Daarvoor is er nu Triple P" (Tiggelovend, 2009).

Ook doorheen de andere twee bronnen wordt deze dubbele boodschap gegeven. Hoewel men het maken van fouten ziet als iets normaals, geeft men doorheen de inhoud en de adviezen, de boodschap mee dat deze fouten moeten opgelost worden en deze ook op te lossen zijn. Hierdoor krijgt de lezer mogelijks de indruk dat de 'normale fouten' toch niet zo 'ok' zijn en dat ze zich moeten professionaliseren met behulp van boeken, vormingssessies, trainingen, ... (Ramaekers, 2009).

Een van deze 'normale fouten' betreft het feit dat ouders zich wel eens onzeker kunnen voelen, of dat er eens iets niet wil lukken. Dit is echter geen probleem, zolang je erover praat en ervaringen uitwisselt: *"Het is normaal dat je af en toe twijfelt of het even niet meer ziet zitten. Je kan behoefte hebben aan ondersteuning. Praat erover met je omgeving, met je behandelend arts of met je regioverpleegkundige"* (Kind en Gezin, 2012: p.14). Hoe moeten we dit 'praten met' opvatten?

Een mogelijke lezing zou kunnen liggen in het, onder meer door Buysse (2008), vastgestelde belang van sociale netwerken als bron van steun bij de opvoeding. Of de nood van ouders om in interactie te treden met andere ouders (Musatti In: Brougère & Vandenbroeck, 2007). Vanuit een perspectief van maatschappelijke dienstverlening zouden we het feit dat ouders beroep kunnen doen op externen dan kunnen zien als onderdeel van het recht op een menswaardig bestaan. In die zin zou dan sprake kunnen zijn van een gedeelde verantwoordelijkheid tussen ouders en de overheid inzake de opvoeding. Dat dit gegeven echter net als een advies wordt gegeven aan ouders, is vreemd.

Een andere lezing kan zijn dat het naar buiten komen met je vragen gezien wordt als iets positiefs, met name als een teken van zeer geëngageerde en betrokken ouders (Van Gils, 2004; Gillies, 2005). De ouder dient zélf het initiatief te nemen om met zijn/haar vragen naar

buiten te komen. Beide elementen vertonen opnieuw sterke gelijkenissen met de zelfregulerende, ondernemende ouder als onderliggende constructie van ideaal ouderschap (Vandenbroeck, 2011). Als norm echter, stelt dit vragen bij de eerder gesuggereerde gedeelde verantwoordelijkheid. De verantwoordelijkheid komt namelijk bij de ouder in kwestie te liggen, waardoor die ouders die hier niet toe in staat zijn, of dit niet doen ook zélf de schuld dragen. Het spreekt voor zich dat het risico op een vertaling van een sociaal probleem als een individueel probleem hierdoor vergroot.

Opmerkelijk is bovendien dat het beroep doen op externen, zo'n 150 jaar geleden gezien werd als een 'noodzakelijk kwaad'. 'Kwaad' omdat men uitging van het primaat van het gezin; 'noodzakelijk' teneinde de sociale orde en sociale cohesie te bewaren (Vandenbroeck, 2009; Bouverne-De Bie & Roose, 2000). De vraag is bijgevolg of we wat dit laatste betreft, daadwerkelijk kunnen spreken van een verschuiving. Het advies om met je vragen en problemen in het openbaar te komen kan namelijk ook wijzen op de aanwezigheid van een aloud wantrouwen in de capaciteiten van ouders. De impliciete boodschap is dat ouders nood hebben aan specialistische hulp en dat ze het niet alleen kunnen (Edwards & Gillies, 2004). Verschillende auteurs lezen in dat verband de voorziene ondersteuning als een manier om het gedrag van ouders te kunnen controleren en te reguleren conform de door de westerse samenleving wenselijk geachte waarden en normen (Edwards & Gillies, 2004; Vandenbroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2009).

In navolging van Vandenbroeck (2009) roept dit bijgevolg de vraag op of we hier niet eerder te maken hebben met een veranderde, meer subtielere wijze van 'besturen'. Foucault (in: Vandenbroeck, 2011) spreekt in dit verband van een 'retour du bio-pouvoir': *"de beheersing van het lichaam en de biologische processen, in functie van de beheersing van de bevolking en de interiorisering van discipline, met een nadruk op de disciplineren van de kinderen en de verantwoordelijkheid van de ouders hierbij"* (p.105). In tegenstelling tot een 'disciplinaire' machtspraktijk, spreekt Foucault (1998) van een 'pastorale' machtsuitoefening. Dit houdt in dat de expert, net als een herder, vanuit een liefdevolle, zorgzame en persoonlijke toewijding zorgt voor het voortbestaan en het welzijn van zijn kudde; in dit geval ouders. Hiertoe is het belangrijk dat ieder lid zichzelf continu analyseert en dit aan de expert/herder openbaart zodanig dat deze op tijd en stond kan bijsturen. Alleen zo kan de expert/herder optimaal zorgen voor zijn kudde én het welzijn van ieder individueel lid. De noodzaak tot 'self-examination' en 'guidance of conscience', wordt niet verkregen door dwang, maar wordt gezien als een status die gevoed wordt door hun persoonlijke en wederkerige band waaraan niet te ontsnappen valt (Foucault, 1998, p. 69). Zonder herder, geen kudde en vice versa. Het belang hiervan blijkt duidelijk in het vijfde Triple P magazine: *"En met vallen en steeds enthousiast weer opstaan, trachten we de gouden vuistregels zo goed als mogelijk in de praktijk te brengen: ... én ootmoedig erkennen dat je zelf geregeld fouten maakt"* (In:

Tiggelovend, 2011a). Ouders mogen fouten maken, mits ze deze ook erkennen zodat ze ervan kunnen leren. Foucault (1993) vergelijkt dit met de christelijke biecht bij zonden (lees: fouten) en stelt dat dit eigenlijk een dubbele opoffering inhoudt:

“It is the creation of a positive foundation for the self by means of procedures that at once makes us amenable to social control and dependent upon it, as well as the production and then marginalization of entire categories of people who do not fit what the foundation posits as ‘normal’ (p. 200).

Het paradoxale is inderdaad dat ‘praten’ en ‘onderhandelen’ enerzijds gezien wordt als een belangrijke eigenschap van autonome, ondernemende individuen, maar anderzijds dat deze vereiste in se voor niemand continu haalbaar is. In die zin spreekt Blackford (2004) terecht van *‘idealised and mythic parenting requirements’* (p.239). Cru gesteld zijn de ‘autonome’ individuen dus steeds afhankelijk van experts, gezien ze gedoemd zijn te falen. Bovendien worden mensen hierdoor opgesloten in een normatief systeem, waardoor diegenen die ‘afwijken’ dreigen te worden uitgesloten (Foucault, 1993; Vandenbroeck, 2009).

4.1.3. (G)een receptenboek?

De brochure van Kind en Gezin (2012) stelt: *“Kinderen opvoeden valt niet te leren uit kant-en-klare recepten”* (p.14). Gesteld wordt dat er geen absolute definitie is van een goede of slechte opvoeding, gezien alles afhangt van je kind, jezelf en jullie uniciteit. Toch geeft men ‘Positief opvoeden’ mee als *‘een manier van opvoeden’* (p. 15) om je op weg te helpen als je vragen hebt met betrekking tot opvoeden. Het eerste Triple P magazine is iets explicieter: *ledere ouder heeft wel eens vragen over het gedrag of de ontwikkeling van hun kind. Daarvoor is er nu Triple P”* (Tiggelovend, 2009). Groeimee (2012g) besteedt een apart dossier aan positief opvoeden. Hoewel Triple P aanvankelijk wordt voorgesteld als één mogelijke keuze, is het opvallend dat enkel deze manier van opvoeden in de drie bronnen is opgenomen en als zeer positief wordt beschouwd. Na een wetenschappelijke verantwoording van de voordelen van deze manier van opvoeden, kan je niet anders dan voorstander zijn. De vijf principes van Triple P zijn zowel expliciet als impliciet op te merken in de voorgestelde aanpak van ‘problemen’. Inzake de ‘peuterpuberteit’ stelt men bijvoorbeeld: *“stel duidelijke grenzen en wees consequent”* (Groeimee, 2012l, p. 3). Triple P verschijnt op die manier als het ultieme wondermiddel om opvoedingsproblemen aan te pakken of te beheersen.

Naar de kinderen toe valt op dat men ook hier, net als bij de ouders, een grote nadruk legt op het belang van praten en onderhandelen. Triple P-deskundige Hilde Weekers (In: Tiggelovend, 2009) stelt: *“Veel praten met elkaar is goed voor de relatie. Voer regelmatig korte gesprekjes met je kind ... Vertel zelf ook wat jij hebt meegemaakt tijdens de dag”* (p.6). Het belang van kiezen en onderhandelen wordt duidelijk in het volgende: *“Ga samen zitten*

met het hele gezin en bespreek wat iedereen van de vakantie verwacht. Je betreft de kinderen bij het keuzeprocess en je leert ze stapsgewijs ook te overleggen, hun argumenten te formuleren en compromissen te sluiten” (Tiggelovend, 2010a: p.10). Dit sluit aan bij een ‘onderhandelingsopvoeding’ als wenselijke norm (Vandebroeck, 2011; Van Crombrugge, 2009). De zelfregulerende ouder dient ook zijn/haar kind op de voeden tot een ‘entrepreneurial self’ (Vandebroeck & Bouverne-De Bie, 2006).

Op zich is er uiteraard niks mis met Triple P als een mogelijke manier van opvoeden. De vraag is alleen of je kan ‘leren’ opvoeden, wanneer opvoeden net zo sterk beïnvloed wordt door andere factoren (Vandebroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2009; Cunningham, In: Vandebroeck & Bouverne-De Bie, 2006)? Of dit bijgevolg werkt, haalbaar en toepasbaar is voor iedere ouder in diverse contexten? Een van de kritieken op Triple P is namelijk dat er wordt uitgegaan van een deficit-denken over ouders (Vandebroeck, 2011). Tekorten in ouderlijke competenties en relationele problemen zijn volgens Sanders, de ontwerper van Triple P, verantwoordelijk voor de problemen van kinderen, nu en in de toekomst. Sanders, Markie-Dads en Turners (2003) stellen expliciet: *“The program aims to prevent severe behavioural, emotional and developmental problems in children by enhancing the knowledge, skills and confidence of parents”* (p.1). En: *“Triple P views the development of a parent’s capacity for self-regulation as a central skill. This involves teaching parents skills that enable them to become independent problem solvers”* (p.4).

De nadruk op de verantwoordelijkheid van ouders, de preventieve grondslag en het doel om zelfregulerende ouders en kinderen te ontwikkelen, zijn elementen die nauw aansluiten bij datgene wat belangrijk wordt geacht in de actieve welvaartsstaat. Als norm, ligt hier echter terug een reëel risico besloten op het individualiseren, decontextualiseren en culpabiliseren van ouders. Als ‘norm’ van goed ouderschap dreigt het bijgevolg terug bepaalde ouders en kinderen uit te sluiten (Featherstone, 2006; Hoek, 2008; Vandebroeck, 2011).

4.1.4. Los van de context

Hoewel er in de drie bronnen gewezen wordt op de invloed van de context, steun van anderen, de invloed van de omgeving en kindfactoren, zijn de concrete adviezen voornamelijk toegespitst op individuen, zijnde de ouders. Volgend citaat geeft de denkwijze goed weer: *“Op de meeste van die factoren heb je als ouder weinig of geen invloed, wat je wel in de hand hebt, is de manier waarop je met je kind omgaat”* (Kind en Gezin, 2012: p.14). Opvallend hierbij is de gedragsmatige aanpak van bepaalde opvoedingsproblemen. Centraal staan problemen. Deze hebben altijd een oorzaak. Mits de juiste aanpak kan en moet het probleem opgelost worden. Kenmerkend voor deze aanpak zijn: ‘straffen en belonen’, ‘negeren’, ‘time-out’, ‘het tonen van voorbeeldgedrag’, ‘stapsgewijs werken’. Allen principes

van het behaviorisme (Antony & Roemer, 2003). Hoewel verschillende factoren invloed kunnen hebben op het ontstaan van 'angsten bij kinderen' schrijft men:

“Wanneer een kind bijvoorbeeld bang is voor een dier, kan je eerst samen boekjes over dieren lezen. Dan kan je eens naar een kinderboerderij gaan om samen dieren te bekijken en tot slot kan je je kind het dier eens laten aaien” (Groeimee, 2012d: p.5). *“Als je kind in paniek raakt, is het belangrijk dat het leert ‘stop’ te zeggen. Je kind ondersteunen en belonen als het geconfronteerd wordt met angstige situaties, helpt je kind om zijn angst te overwinnen”* (Kind en Gezin, 2012: p.38).

Ook is het belangrijk om op je hoede te zijn voor het ontwikkelen van negatieve vormen van aandacht: *“Dragen, knuffelen, wiegen en strelen zijn de meest gebruikelijke manieren om te troosten. Probeer ze niet te beperken tot de momenten waarop je baby huilt. Anders leert hij dat huilen de enige manier is om aandacht te krijgen”* (Kind en Gezin, 2012:p. 34; Groeimee, 2012e).

Op zich is er uiteraard niks mis met een behavioristische aanpak. Het wordt wel een probleem wanneer opvoeden hiertoe wordt gereduceerd. Opvoeden wordt dan voornamelijk een technische aangelegenheid met het oog op het beheersen van problemen. De vraag wat gezien wordt als een probleem, door wie dit zo wordt gezien en waarom; en of bepaalde gebeurtenissen zoals 'het niet alleen willen slapen' wel een 'probleem' zijn, wordt in een dergelijke benadering niet gesteld. Eerder dan ook contextfactoren mee te nemen en bij te dragen tot structurele veranderingen, komt opvoeden neer op het zich 'leren' aanpassen aan een door de samenleving extern vooropgestelde en gewenste norm (Vandenbroeck, 2009; 2011). Opvoeden wordt dan voornamelijk ingevuld als een 'verdeelde' verantwoordelijkheid (Vandenbroeck, 2011; Bouverne-De Bie & Roose, 2000). Keren we terug naar de adviesliteratuur, dan is het dossier 'eten' van Groeimee het enige waar ook daadwerkelijk een advies wordt meegegeven dat van toepassing is op de school en diens verantwoordelijkheid:

“De ouders hebben een belangrijke voorbeeldfunctie. Maar ook de school heeft een niet te onderschatten impact op het gezondheidsgedrag van haar leerlingen. Educatieve programma's op klas- en schoolniveau en een goed schoolreglement kunnen de kinderen stimuleren om gezonde voedingskeuzes te maken en de inspanningen van de ouders versterken (Groeimee, 2012b, p. 3).

4.2. Ouders op het discussieforum www.zappybaby.be

4.2.1. Situering

In dit onderdeel volgt een korte beschrijving van de drie meest dense discussies.

- Supermama83: Ik twijfel aan mezelf als moeder

Supermama83 is onvrijwillig werkloos waardoor ze momenteel thuis zorgt voor haar dochter van twee jaar en drie maanden. Ze is zwanger van haar tweede kind en haar vader is recent gestorven. Naar eigen zeggen is haar draagkracht hierdoor alsmaar verminderd. Momenteel tast de dochter haar grenzen af bij de mama, terwijl ze bij anderen net heel braaf is. Supermama83 geeft aan dat ze hierdoor haar zelfvertrouwen volledig kwijt is en een soort faalangst ontwikkeld heeft. Ze voelt zich lusteloos, neerslachtig en zonder doel. Soms wil ze eens alleen zijn voor een dag en ze zou eveneens graag terug gaan werken. Ze voelt zich hier erg schuldig over en vindt dergelijke gevoelens naar eigen zeggen 'not done'. Ze is ook erg bezorgd dat haar dochter hier iets zou aan overhouden. Om die reden vraagt ze wat ze kan doen om dit te doorbreken en terug te kunnen genieten van haar dochter.

- Girly-Girl: Kindje 15 maand bijt graag in zijn eigen hand! Help!

Deze discussie vangt aan met de vraag van Girly-Girl. Zij heeft een vijftien maand oude zoon die in zijn eigen hand bijt. Momenteel is hij ziek en heeft hij hoge koorts. Hij stelde dit gedrag reeds in het verleden en toen was het om aandacht te krijgen. Ze is begonnen met het negeren van het gedrag, maar doet een oproep naar een "GOEDE" aanpak.

- Niels2000: Kindjes willen in het grote bed

Niels2000 vindt het ok dat zijn drie kinderen af en toe mee in het grote bed komen. Als ze dat gezellig vinden en ze er behoefte aan hebben, ziet hij hier geen graten in. De laatste tijd merkt hij echter dat zijn drie kinderen systematisch in het grote bed komen liggen, waardoor het vrij krap wordt, iedereen wakker is en pas terug slaapt tegen de tijd dat ze moeten opstaan. Vandaar zijn vraag: "hoe doen jullie dat"?

4.2.2. Analyse en bevindingen

- **(On)zekerheid**

De drie hoofddiscussies vangen aan met een vraag of oproep van een ouder die betrekking heeft op de opvoeding van hun zoon of dochter. Dit is eveneens zo in de andere 53 discussies en blijkt expliciet uit titels als "Ik twijfel aan mezelf als moeder", "Doe ik het wel

goed”, “Eten: de wanhoop nabij” en “Is dit normaal”. Deze bevinding zou erop kunnen wijzen dat ouders geconfronteerd worden met opvoedingsonzekerheid (Vandenbroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2009). Opvoedingsonzekerheid, -problemen en -ondersteuning zijn echter termen die vaak in één adem worden genoemd.

Op het eerste gezicht hebben ouders inderdaad een vraag tot ‘steun’ ten aanzien van een ‘probleem’. Die steun vinden ze in de eerste plaats bij andere ouders: “*Bedankt voor alle reacties. Het doet echt deugd om dit te lezen*” (In: Ik twijfel aan mezelf als moeder). “*De adviezen die ik krijg (vnl. van mensen zonder kinderen), lopen zodanig uiteen, dat ik wel eens de mening van een ervaringsdeskundige wil horen. Lastig hoor, dat opvoeden...*” (In: 12 maanden en aandacht vragen). “*Dames, bedankt voor de reacties. Het doet goed te horen dat we goed bezig zijn*” (In: 15,5 maanden – slapen ’s nachts – 5’ regel).

Daarnaast zijn ook specialisten een hulp: “*Moest hij het na het weekend nog doen of harder beginnen bijten, zou ik voor alle zekerheid de KA bellen...*” (In: Kindje 15 maand bijt graag in zijn eigen hand! Help!). “*Na een telefoontje van de opvoedingswinkel is het wel gebeterd!*” (In: Bijter en pietser, help). “*Hier hebben we ook zo'n periode gehad met onze oudste tot we naar uz gent moesten naar de voedingsconsulent ... Hun oplossing: ...*” (In: Eten: de wanhoop nabij). “*Heeft er iemand een goed adresje van een kinderpedagoge in het Antwerpse? Ons zoontje heeft Asperger syndroom en [we] willen graag wat professionele hulp voor [om] zijn woedeaanvallen te leren beheersen*” (In: Kinderpsycholoog Antwerpse). Dit zou erop kunnen wijzen dat ouders dergelijke mensen aanzien als ‘expert’. Dit wordt duidelijk wanneer ouders hun argument staven met een wetenschappelijk artikel van een expert (In: Potjestraining: thuis versus crèche). Of wanneer ze refereren naar professionals om te weten of ze goed bezig zijn of niet: “*vroeger bij ons oudste was dat op 18 maanden maar de nieuwe regels van Kind en gezin zeggen nu pas vanaf 2 jaar dus op dat vlak zit je wel goed*” (In: Zindelijk tips of trucs?).

Opmerkelijk is dat hoewel Niels2000 zijn situatie niet leest als ‘een probleem’, een andere ouder dit wel zo leest: “*Wij hebben er nog maar 1tje, die zelden slaaproblemen heeft*”. Een andere mama stelt: “*De fout toch eerst bij je zelf zoeken, dit is aangeleerd gedrag, die kleine heeft wat ontdekt en dat werkt*” (In: Zeuren...hoe pakken jullie dit aan?). In een ander gesprek stelt een mama: “*Nu zegt de juf dat ze niet kan stilzitten in de klas ... Thuis merk ik dat alleen aan tafel ... Maar ik maak me nu wel zorgen, zou ze een probleem hebben? Ik dacht onmiddellijk aan ADHD*” (In: Niet kunnen stilzitten!? ADHD?). En: “*Kan iemand mij helpen aub, ze gaat in september naar school, dus dat wilt zeggen dat ik maar een maandje tijd meer heb. HELP*” (In: Potje trainen). Dit zou erop kunnen wijzen dat hoewel alle ouders opvoedingsvragen hebben, ze dit niet altijd ervaren als een probleem (Vandenbroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2009). Blijkbaar kunnen de steungevende

ouders en experts ook net een gevoel van onzekerheid aanwakkeren. Een mama merkt dat en herhaalt: *"Ik begrijp dat dit de discussie los maakt over 'forceren' enzo, en daar ben ik ook niet voor. Ik stelde alleen vast ..."* (In: Potjestraining: thuis versus crèche). Supermama83 stelt bovendien: *"ik dacht echt dat ik een uitzondering was = een afwijking = een slechte moeder ..."*. Of: *"Hoe reageer je in godsnaam juist in zo'n situatie"?* (In: Peuterhysterie).

De verwijzingen die gemaakt worden naar 'juist', 'afwijking', 'slechte moeder' en dergelijke meer, verwijzen naar noties van een bepaalde wenselijkheid en bepaalde normen die door de ouders gevoeld worden. Dit sluit aan bij wat Blackford (2004) benoemt als *'idealised and mythic parenting requirements'* (p.239). Bijgevolg roept dit de vraag op of de zogenaamde onzekerheid iets is wat van nature gepaard gaat met opvoeden, of dit eventueel ook wordt aangewakkerd door bepaalde vooropgestelde wenselijke idealen. Wat is bijgevolg een probleem, voor wie is dat een probleem en waarom?

Opvallend hierbij is een duidelijk streven naar het voldoen aan die norm. Deze bevinding sluit aan bij wat we eerder benoemden als 'performativity' (Butler, 1990). Een intern ervaren druk, de wens tot 'belonging', 'aanvaarding', 'goedkeuring', maar ook de idee om andere moeders te helpen of te monitoren in hun moederschap zijn hier mogelijke redenen voor (Ellis & Heisler, 2008). Opmerkelijk is ook dat net de ouder die aangeeft zich enorm schuldig te voelen over haar gevoelens en zeer onzeker overkomt, zich als 'Supermama83' voorstelt. Maar hoe moeten we dit lezen? Is hier een vorm van 'facing' in het spel, of is het een teken dat de onzekere ouders misschien net vrij zeker zijn van zichzelf en zich een goede moeder vinden? In die zin zou de stelling dat het uiten van je vragen of onzekerheden gezien kan worden als een teken van zeer geëngageerde en betrokken ouders (Van Gils, 2004), kunnen kloppen. Een moeder zegt dat ook zo: *"niet doen... je bent een goede moeder!!!!!! (een slechte moeder zou die vraag niet stellen) Je gevoelens zijn volledig normaal..."* (In: Ik twijfel aan mezelf als moeder). Dit laatste kan ook gelezen worden als een vorm van proto-professionalisering. Ouders vinden dat het 'opbiechten' van onzekerheden en problemen een teken is van 'goed' ouderschap. Dit sluit aan bij het belang dat in de adviesliteratuur wordt gehecht aan 'praten met' bij twijfels, schuldgevoelens, ... Vanuit een lezing van 'pastorale macht' echter, kan dit gegeven net duiden op een subtiele manier van controle. Een ouder beseft dit ook. Hoewel hij zijn verhaal naar eigen zeggen zo 'eerlijk' en 'nuchter' mogelijk heeft proberen te omschrijven aan de andere ouders op de website, stelt hij:

"Ik heb echt geen enkel idee waar of bij wie ik terecht kan zonder dat dit olie op het vuur zou zijn! Het liefste zou ik een oplossing vinden waarbij zowel mijn vriendin als mijn zoon baat bij hebben zonder dat mijn vriendin het brandmerk "slechte" moeder krijgt!!!!!" (In: Raad gevraagd).

Deze vader is duidelijk niet zo zeker of het 'opbiechten' aan een expert wel een teken is van 'goed ouderschap'. Een andere moeder verwijst mogelijks naar de 'opoffering' die dit

inhoudt: *“chapeau aan de mama's van een bijterke die het hier durven over hebben”* (In: Bijter in crèche). Dit zou erop kunnen wijzen dat ouders zich ten dele bewust zijn van de controledimensie die gepaard gaat met experts. Dit evenals het citaat: *“Bedankt lieve moeders voor jullie hulp en om jullie ervaringen te delen. Zonder deze site ben ik echt nergens. Hier ben ik echt beter geholpen dan dat je naar opvoedingswinkels of zo gaat”* (In: Welke luierbroekjes gebruiken jullie?), zou een verklaring kunnen zijn voor de bevinding dat ouders in de eerste plaats beroep doen op en steun vinden bij lotgenoten (Buysse, 2008; Vandenbroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2007; Musatti In: Brougère & Vandenbroeck, 2007).

- **(Boeken)wijsheid**

Een typerende zin in veel reacties is: *“Je gevoelens zijn volledig normaal ... Ik had dat ook”* (In: Ik twijfel aan mezelf als moeder). Of: *“Ow, er zijn nog mensen met zulke kindertjes als het mijne”* (In: Kindjes willen in het grote bed). Ook wat betreft de argumenten valt op dat er gerefereerd wordt naar de eigen ervaring om te bepalen of een gedrag ‘goed’ of ‘normaal’ is. Hierdoor verschijnen soms tegenstrijdige reacties: *“Die van ons hebben allebei ook zo’n periode gehad. VRESELIJK vond ik het!”*. Versus: *“Als ze vroeg wakker worden nog een paar uurtjes in het grote bed komen liggen, heerlijk vond ik dat”* (In: Kindjes willen in het grote bed). Hetzelfde geldt voor de adviezen: *“Wij hebben haar dan geleerd dat bij ons in bed enkel in het weekend mag, omdat wij doordeweeks ook willen slapen. Dat zou je de oudste 2 ook kunnen uitleggen”* (In: Kindjes willen in het grote bed). Of: *“Ik heb mijn dagje altijd ingedeeld in 5 “phases”. Probeer op elk deeltje van de dag een positief momentje te hebben met jouw kindje. Deeltje 3 van de dag was altijd MIJN tijd”* (In: Ik twijfel aan mezelf als moeder). *“Je dochter wil blijkbaar niet in de buggy als jullie gaan wandelen. Mag ze soms naast de buggy wandelen? Ons zoontje van bijna 20 maand is dol op zelf stappen”* (In: Doe ik het wel goed???).

Desondanks valt op dat de inhoud van deze argumenten en adviezen, zeer sterke gelijkenissen vertoont met de inhoud van de adviesliteratuur. In bovenstaande twee citaten is bijvoorbeeld duidelijk het tweede en vijfde Triple P principe te lezen. Bepaalde ouders verwijzen naar termen of verklaringen die nauw aansluiten bij datgene wat in de adviesliteratuur staat: *“Je dochter heeft nu een moeilijke leeftijd. Ze zit volop in de peuterpuberteit en tast haar grenzen af.” En: “Je kindje wil met al dat kattenkwaad eigenlijk gewoon autonomie verwerven op die leeftijd, en jammer genoeg probeert ze dit uit bij de persoon die ze het liefste ziet en het meest vertrouwt, jij dus!”* (In: Ik twijfel aan mezelf als moeder). Dit is een andere versie van: *“Je peuter is op weg om een zelfstandige persoon te worden ... Peuters zijn vaak dwars bij mensen bij wie ze zich veilig voelen. Dat is een*

compliment voor jou" (Kind en Gezin, 2012: p.40).

Verder zijn gedragsmatige principes als 'belonen', 'straffen' en 'consequent zijn', legio. Een ouder stelt inzake eten: *"Ik wil ook dat hij altijd tenminste 1 hapje proeft en dat lukte in het begin totaal niet, tot... we met een beloningssysteem begonnen zijn"* (In: Eten proeven). Of: *"Over het algemeen negeren wij zo'n gedrag. Als ze kalm is, kniel ik bij haar neer, zeg haar dat "dit" gedrag niet kan. En biedt haar een alternatief. Soms kan het gedrag echt niet door de beugel, dan moet ze in de hoek. Daar blijft ze 2 minuten (pedagogen zeggen 1 minuut per levensjaar) (In: Peuterpuberen of doen we iets verkeerd). "Wij hebben de 3-minuten regel toegepast (maar ook hier moet je wel geduld hebben, het is niet in 1 nacht opgelost en je moet op je tanden bijten en consequent zijn!)"* (In: 23 maanden en slecht slapen).

De inhoud sluit dikwijls nauw aan bij het ontwikkelingspsychologische gedachtegoed. Zo stelt iemand: *"Je hebt dan inderdaad kinderen die bijten uit 'genegenheid' die nog in die orale fase zitten"* (In: Bijter en pietsers, help). Hoewel sommige ouders bepaald gedrag niet lezen vanuit dit gedachtegoed zoals: *"mijn altijd rustige lieve zoon van 18 maanden, transformeert sinds kort in een agressieve krijser"* (In: Krijser), lezen anderen dit wel zo: *"Dit is stilaan de peuterpuberteit die de kop opsteekt hoor"* (In: Krijser). *"En mijn mantra is: tis een fase, tis een fase, tis een fase"* (In: Lastige dochter). Ook wanneer ouders het niet eens zijn met de 'gangbare' aanpak, blijkt toch nog de invloed van de ontwikkelingspsychologie. Wat betreft het laten wenen van je kind wanneer het 's nachts wakker wordt, stelt een mama: *"Ik vind dat een kindje van 1 jaar je nog niet bewust uit je bed haalt 's nachts. Nu geef je hem het signaal dat je er niet bent op het moment dat hij je nodig heeft. Ik ben het dus niet eens met je aanpak"* (In: Opstaan voor tuutje). Het beschikbaar zijn als ouder komt overeen met de adviesliteratuur waarbij er een link wordt gelegd met 'veilige gehechtheid' (Kind en Gezin, 2012: p.23). En hoewel een andere mama het leest als: *"Ik vind net dat je heel veel liefde toont aan je kindje door op deze manier te handelen. Iemand graag zien is ook doen waar hij/zij uiteindelijk het gezondst, gelukkigst en meest evenwichtig door wordt"* (In: 15,5 maanden – slapen 's nachts – 5' regel), komt dit eveneens overeen met het belang van grenzen stellen voor een goede en evenwichtige ontwikkeling van het kind (Kind en Gezin, 2012). Het belang van wetenschap en experts blijkt uit het volgende citaat: *"Dat komt wel in orde, het is tenslotte een bestudeerde en goed bevonden methode om slaapproblemen bij peuters aan te pakken"* (In: 15,5 maanden – slapen 's nachts – 5' regel).

Een enge conclusie zou kunnen zijn dat ouders opvoeden op basis van datgene wat in de boekjes staat. Soms wordt namelijk heel expliciet verwezen naar het nut van boeken over opvoeding en het Triple P programma: *"Bij kind en gezin kunnen ze je misschien tips geven over het triple p programma. Ze geven hier ook cursussen enzo waar je misschien wat aan hebt over opvoeden. Er is ook een tijdschrift van. <http://www.triplepmagazine.be/>"* (In: Ik

twijfel aan mezelf als moeder). *“Als je de boekjes van de gezinsbond leest 'brieven aan jonge ouders' dan ga je al snel merken dat dit heel normaal is en dat dit een fase is die voorbij gaat”* (In: Peuterpuberteit!). *“Heb laatst 'opvoeden, zo lukt het beter' van Wendy Bosmans (de supernanny) gelezen, vlot geschreven, herkenbaar, intelligent!”* (In: Goed boek over opvoeden). Ook boeken als hulp om iets aan je kind uit te leggen komen aan bod: *“En misschien inderdaad op een rustig moment een verhaaltje lezen over pijn doen, zodat hij het snapt ook!”* (In: Bijter en pietser, help). *“En als dat klein prutseke der dan is, zal ie 'ah ja, zoals in dat boekje' denken”* (In: Boekje ter voorbereiding van broertje).

Hoewel dit zeker mogelijk is, is dit maar een deel van het verhaal. Sommige ouders nemen namelijk een bepaalde stelling in, niet omdat dat gezegd wordt in de boekjes, maar wel omwille van hun situatie of ervaring: *“Hier kruipt er af en toe bij een nachtmerrie of zo eentje in bed. 'S morgens zijn ze altijd welkom. Maar papa en ik hebben ook graag onze nachtrust, maar vooral ook onze privacy”* (In: Kindjes willen in het grote bed). *“Sorry, maar kinderen horen in hun eigen bedje, zowel in de week als in het weekend, ik kan jullie veel uit de hand gelopen "voor één keertje in het grote bed" verhalen vertellen, waarbij ouders maanden hun nachtrust verliezen voor de kindjes terug in hun eigen bedje slapen”* (In: Kindjes willen in het grote bed). En: *“Als OM valt hij [het] mij ook op dat kindjes die verbaal zwak zijn meer bijten en agressie gebruiken”* (In: Bijter en pietser, help).

Andere ouders zijn bovendien niet even zeker of een bepaalde aanpak wel een 'goede' is: *“Afgelopen nacht hebben we hem laten wenen... in de hoop dat hij het afleert om ons rond kwart na 3 uit bed te halen... maar ik voel mij zo'n slechte moeder!!!”* (In: Opstaan voor tuutje). *“Ik had graag even jullie meningen/ervaringen over die aanpak, zijn we goed bezig, hebben jullie nog tips, kan dit nog lang duren (want het is toch erg hartverscheurend), ...?”*. Bovendien is datgene wat in de boeken staat, niet altijd even duidelijk of 'waar' in de praktijk: *“Ik wou dat ik je kon zeggen wanneer die periode gedaan is maar wij zitten er soms nog ineens terug in”* (In: Doe ik het wel goed???). Sommige ouders wijzen er op dat je niet noodzakelijk alles moet aanleren van in het begin: *“26 maand is nog jong hoor om alleen op te ruimen. Je MOET het hen nu nog niet aanleren hoor, op latere leeftijd kan dat zeker ook nog hoor”* (In: Vanaf wanneer opruimen?). Dit zou erop kunnen wijzen dat ouders 'boekenwijsheid' als referentiekader gebruiken, maar deze aanpassen waar nodig vanuit hun eigen ervaring of 'wijsheid'.

De combinatie van eigen wijsheid met boekenwijsheid, doet niks af aan het feit dat adviezen als 'uitleggen', 'autonomie' en 'kindjes horen in hun eigen bed', inhoudelijk nauw aansluiten bij het bovengenoemde opvoedingsdoel van 'zelfstandigheid'. Een van de typische reacties op de zogenaamde 'peuterpuberteit' is bijvoorbeeld: *“In de mate van het mogelijke laat ik haar ook dingen zelf kiezen ... Op die manier kan ze de controle houden op dingen die voor*

jou helemaal niet belangrijk zijn” (In: Peuterhysterie). Op hangerigheid reageert een mama als volgt: *“ik zorg wel voor meer structuur en zoek een manier die voor mijn zoontje duidelijk is, om de regels uit te leggen. En als hij weet wat er van hem verlangd wordt, wordt hij vanzelf weer een "grote" jongen die zijn mama minder nodig heeft*” (In: Hangerigheid...). De verwijzing naar ‘groot’ worden, in combinatie met ‘uitleggen’ wordt ook gebruikt als argument om peuters van hun fopspeen af te helpen (In: Tuutjes samen aan de sint geven?). Over het ‘begrijpen’ van de uitleg is niet iedereen het eens: *“ Volgens mij, snapt hij drommels goed dat hij dingen doet die niet mogen, volgens zijn papa begrijpt hij er nog niks van...”* (In: Hoe gaat dit bij jullie?). Een moeder stelt: *“Het klopt ook niet met de ontwikkeling van een kind. Er wordt verwacht dat kinderen kleine volwassenen zijn die de uitleg van de mama snappen waarom ze iets niet mogen”* (In: Kindje 15 maand bijt graag in eigen hand). Ook tussen partners onderling is het belangrijk te praten en dingen uit te leggen teneinde eensgezindheid te bereiken over het opvoeden van dochter/zoon: *“Je eigen regels gaan verdedigen is dubbel irritant, je hebt ze voor een reden hé. In plaats van echt welles-nietes discussies aan te gaan helpt het hier meestal met uit te leggen waarom je zo streng reageert op dingen”* (In: Hoe gaat dit bij jullie?).

Dit opvoedingsdoel sluit, zoals eerder gesteld, nauw aan bij datgene wat belangrijk wordt geacht in de actieve welvaartsstaat. Als norm, ligt hier echter terug een reëel risico besloten op het individualiseren, decontextualiseren en culpabiliseren van ouders. Als ‘norm’ van goed ouderschap dreigt het bijgevolg terug bepaalde ouders en kinderen uit te sluiten (Featherstone, 2006; Hoek, 2008; Vandenbroeck, 2011). De bevinding dat deze elementen vooral impliciet aanwezig zijn in de gesprekken, duidt mogelijks op de aanwezigheid van subtiele machtsprocessen. De verwijzingen die gemaakt worden naar de ‘peuterpuberteit’, ‘draagkracht’, ‘een (orale) fase’ of ‘periode’ kunnen duiden op tekenen van proto-professionalisering als mogelijke verklaring.

- **(De)contextualiseren**

Doorheen de verschillende reacties, valt het op dat verschillende ouders in hun lezing en/of argumentatie verwijzen naar het belang en de invloed van contextfactoren: *“Ik laat kindlief ook gewoon maar doen, maar ik ben alleenstaande en het bed is groot genoeg voor een kleuter van 3 jaar. “Ik had wel het geluk dat ik er niet uit moest om te gaan werken”* (In: Kindjes willen in het grote bed). Wat betreft het thuis zorgen voor je kind argumenteert een iemand: *“Ja, ik ben mama! En erg toegewijde mama, vind ik zelf. Maar ik ben niet alleen mama. Ik ben ook collega, vriendin, nicht, zus, echtgenote,...moeder zijn is een van de rollen, de belangrijkste rol, in mijn leven. Maar echt niet de enige”* (In: zwaar in de vakantie). En een andere mama: *“Ik ben dus bijna nooit alleen met haar, dat is wel een belangrijk verschil. Ik denk dat je de invloed van je zwangerschap en de dood van je papa niet mag*

onderschatten. Die zorgen er allicht voor dat je minder weerbaar bent in moeilijke situaties” (In: Ik twijfel aan mezelf als moeder). Wat dit laatste gesprek betreft, is het opmerkelijk dat Supermama83 dit ook zo leest, maar desondanks de verantwoordelijkheid bij zichzelf legt: *“Mssch ligt het gewoon aan mezelf, mijn papa is in augustus gestorven en sindsdien is mijn draagkracht precies almaar verminderd. Of misschien ligt het aan de zwangerschaps-hormonen, ik weet het niet ...”*. En een andere mama: *“Alé toch al opluchting dat ik niet alleen ben dacht al dat het aan mij lag”* (In: Is dit normaal). Dit kan er op wijzen dat opvoeden door ouders vooral ervaren wordt als een ‘verdeelde’ in plaats van een ‘gedeelde’ verantwoordelijkheid.

Dit laatste blijkt ook duidelijk uit de inhoud van de adviezen. Hoewel ouders wijzen op het belang van de context, spitsen de concrete adviezen zich, net als in de adviesliteratuur, hoofdzakelijk toe op het individuele niveau. *“Zoek tijd voor jezelf buitenshuis, ... of je dochter uit logeren sturen en eens een rustige avond doorbrengen met je man”* (In: Ik twijfel aan mezelf als moeder). *“Ik ben vrij zeker dat als je een paar nachten voet bij stuk houdt, dat ze er snel aan zullen wennen van in hun eigen bed te slapen”* (In: Kindjes willen in het grote bed). De eerder vernoemde gedragsmatige principes als ‘belonen’, ‘straffen’ en ‘consequent zijn’ sluiten hierbij aan. Hoewel een ouder wijst op het belang van *“de balans te vinden tussen "fulltime mama" en "ikzelf/vrouw”* en een andere mama zegt: *“Ik heb de indruk dat het je misschien goed zou doen om een paar uurtjes per week te gaan werken”* (In: Ik twijfel aan mezelf als moeder), is het een zaak van de individuele ouder om hiertoe het initiatief te nemen. Supermama83 reageert dan ook: *“Ik ben onvrijwillig werkloos op dit moment”*. Dit sluit aan bij wat eerder geduïd werd als het belang van ouders als ‘entrepreneurial individuals’ of ondernemende individuen in het kader van de actieve welvaartsstaat. Ouders zijn zelf verantwoordelijk voor hun eigen levensloop, maar dragen ook zelf de schuld (Vandenbroeck, 2009; 2011; Vandenbroeck & Bouverne-De Bie, 2006).

Het roept bijgevolg niet veel verwondering op dat sommige ouders weerstand bieden; net omdat hun situatie van die aard is dat het advies in kwestie voor hen niet werkt. Hoewel de adviesliteratuur stelt: *“Als de baby of peuter niet direct in slaap raakt probeer dan niet te reageren (Kind en Gezin, 2012). Negeer (geleidelijk) het protesteren en roepen (Tiggelovend, 2011b)*. Zegt Niels2000: *“Ze gewoon naar bed sturen heb ik al geprobeerd maar voor de kleinste is dit geen succes want die begint dan te brullen, zodat evengoed de hele bende wakker wordt”*. En hoewel wordt gesteld: *“Als je kind weent, geef dan zo weinig mogelijk aandacht, neem hem zeker niet in je bed. Te veel troost of aandacht beloont het gedrag”* (Tiggelovend, 2011a). Zegt een andere mama die in een vechtscheiding zit en wiens dochter sinds kort ’s nachts wenend wakker wordt en roept op mama: *“Maar dit is toch een apart geval, waarin mijn dochter een grote schrik heeft dat ik er niet meer ben?? ...*

Terugleggen is gewoon geen optie! (In: Wat doe ik het best?). Wat bijten betreft, stelt een mama: *“de KA denkt ook aan peuterpuberteit.. maar ik heb de indruk dat ik hem moeilijk kan straffen op die leeftijd?”* (In: Kindje 15 maand bijt graag in zijn eigen hand! Help!). Wat ongewenst gedrag in het ziekenhuis betreft, stelt een mama: *“Als je zegt 'neen'. Of [hem] in een hoek zet in't ziekenhuis heb ik gegarandeerd een driftbui aan mijn rekker. Een roepende en blètende peuter is ook niet goed voor de zieken”* (In: Peuter 2,5 jaar: waar ligt de grens). Ook de gedragsmatige aanpak werkt niet altijd en overal: *“ We zijn al begonnen met een beloningssysteem (knikkerpot), dat helpt wel, maar is precies niet voldoende”* (In: Omgaan met tweeling). Een moeder reageert op het feit dat je geen druk mag zetten op kinderen bij het zindelijk worden:

“@ Helena72, ik wil mijn dochter (en ik vermoed de opstartster haar zoontje ook niet) niet onder druk zetten, maar ze start met school in november en bij ons moeten ze droog zijn anders mogen ze geen volledige dagen komen. Dus ja, dan zet ik even druk om haar op tijd droog te krijgen, aangezien ik fulltime werk en ik ze niet zomaar tijdens de middag even naar een andere opvang [kan] brengen (trouwens, de onthaalmoeder heeft voor haar geen plaats meer vanaf november omdat je al moet opgeven vanaf dat je zwanger bent hoe lang ze er ongeveer heen moet)” (In: Zindelijk tips of trucs?).

Een andere mama reageert boos: *“hoezo zegt het KDV dat je kindje geen pamber meer aan mag om te spelen???. Hij is verdorie nog geen twee!! Heb jij dat niet te bepalen dan?”* (In: Op het potje maar niet durven plassen, wat nu?). Deze reacties geven evidentie voor de bevinding dat de adviezen in de adviesliteratuur vaak los staan van de context en de concrete betekenisverlening van ouders. Ze bevestigen eveneens de stelling dat opvoeden in deze benadering gereduceerd wordt tot een technische aangelegenheid waarbij men zich dient aan te passen aan de door de samenleving wenselijk geachte normen en waarden. Centraal staat ‘opvoeden tot’ en het beheersen van problemen, eerder dan de vraag wat opvoeden ‘kan’ zijn in een gegeven context (Vandenbroeck, 2009; 2011; Heyting, 1998). Ook hier is het echter geen eenrichtingsverkeer. De vaststelling dat sommige ouders hierin meegaan, sommigen daadwerkelijk belang hechten aan bepaalde normen en waarden, ... bevestigt en reproduceert discours rond opvoeden en ‘goed’ ouderschap. Een ouder vult ‘opvoeden’ bijvoorbeeld in als: *“ik weet ook niet wat ik eraan moet doen hoor, volgens mij ligt het aan zijn karakter want mijn dochter die was wel 'opvoedbaar’* (In: Lastige dochter). En een andere ouder: *“Hoe lossen we dit nu best op?”* (In: Dochter van 4 jaar bang van geluid en dieren).

De essentie is echter niet dat dit niet mag gebeuren of dat we plots allemaal weerstand moeten bieden en ons eigen zin doen. Belangrijker is het besef dat de normstelling van deze onderliggende constructie van goed ouderschap het risico op het individualiseren,

decontextualiseren en culpabiliseren van ouders en problemen terug vergroot (Featherstone, 2006; Gillies, 2005; De Mey, Coussée, Vandenbroeck, & Bouverne-De Bie, 2009). Dergelijk opvoedingsdoel sluit bovendien overwegend aan bij westerse, middenklasse normen en waarden (Gillies, 2005; Edwards & Gillies, 2004; Depaepe, 1998; Ramaekers & Suissa, 2010). Bepaalde ouders dreigen hierdoor uitgesloten te worden (Featherstone, 2006; Hoek, 2008; Vandenbroeck, 2011).

- **Bril(len)**

Naast context, adviesliteratuur en ervaring, is ook de 'bril' van ouders van belang. In het gesprek over 'bijten' barst een discussie los tussen twee moeders over hoe zij het bijtgedrag van Girly-Girl's zoontje zouden aanpakken. De moeders verschillen zowel in hun lezing van het bijtgedrag, als in hun visie op kinderen.

Wat visie betreft, ziet Ilona78 kinderen als *"mensjes met dezelfde eigenschappen als volwassenen, alleen met een pak minder ervaring en een pak minder manieren om zich te uiten"*. Ze vindt dat je als ouder grenzen moet stellen en kordaat moet reageren, maar vindt dat niet hetzelfde als straffen. Ze vindt het eveneens belangrijk om kinderen uitleg te geven wanneer je iets verbiedt. Zinzia daarentegen stelt: *"Het zijn kinderen met een brein in volle ontwikkeling, geen volwassenen die nog niet genoeg ervaring hebben"*. Ze vindt dat kinderen, kinderen zijn en nog moeten leren waar de grenzen liggen. Ze gelooft niet in het 'niet straffen en belonen', evenmin in 'uitleggen'. Zij verkiest 'negeren' of een 'time-out'.

Soms varieert een visie naargelang het geslacht van het kind. Wat 'vechten' betreft, stelt een mama: *"Van mij mag dat niet. Ik vind het geen fijne manier van spelen, en het eindigt meestal met wenen"*. Maar haar omgeving: *"ze vinden dat ik overdrijf en zeggen dat dat nu eenmaal eigen is aan jongens. Een collega zei me zelfs dat jongens dat gedoe nodig hebben om hun stress kwijt te geraken"*. Ook anderen zeggen: *"Ik denk dat dat typisch is voor jongens"* (In: Mogen jongens vechten?).

Wat de lezing betreft, schrijft Ilona78 het bijten toe aan ziekte en vindt daarom dat er niet moet genegeerd of gestraft worden:

"Persoonlijk zou ik dat dus ook niet met mijn kind doen. Ik lees dat je kindje ziek is en koorts heeft. Waarschijnlijk probeert hij zich af te reageren door ergens in te bijten. Kan je hem niets anders aanbieden? En als je kindje ziek is gewoon doen wat je anders doet als hij zich niet goed voelt: veel knuffelen, veel aandacht geven en wat vertroetelen. Als ik me miserabel voel is dat toch hetgeen waardoor ik me een stukje minder mottig voel: die extra aandacht".

Toch zou ze hem als hij genezen is, in deze situatie nog steeds niet straffen, omdat:

“Mijn zoontje is ongeveer even oud en die zet ik nooit in time outs, ik zie niet in wat hij daar van zou leren. Als hij met dingen gooit of zo, dan neem ik dat wel af na een paar keer zeggen dat het niet mag. Hij bijt soms ook (niet in zichzelf, maar wel in zijn zus of in ons) en die tandjes kan je niet afpakken, dus dan pak ik heb [hem] gewoon rustig vast, zeg hem heel duidelijk dat het niet mag en laat hem dan terug los. Als hij het opnieuw doet, haal ik hem weg van zijn zus of zet ik hem verder van me af (bij ons doet hij het maar één keer, bij zijn zus durft hij het wel herhalen) met opnieuw de uitleg dat bijten in mensen niet mag”.

Zinzia gaat hier niet mee akkoord en vindt dat de acties van Ilona78 wel degelijk een vorm van straffen zijn en ze wel degelijk ‘time-outs’ hanteert: *“Zet ik hem verder van me af, dit wordt dus ook wel eens een time out genoemd”.* En:

“Ik zie echt niet in waarom je iets anders zou moeten voorstellen, bijt hier maar in schatteke... Dat kind zal niet doorbijten, laat die in zijn hand bijten en negeert dat compleet. Een kind weet heel snel waar het aandacht mee kan krijgen, maar het is op een manier waarop je niet wil dat die aandacht vraagt. Dat kinderen als ze ziek zijn meer zeuren en weenderig zijn, klopt, en je geeft dan meer aandacht, gaat er meer bij liggen, maar ik vind niet dat je hen in dat gedrag moet bevestigen. En dat is wat je doet als je er zo in meegaat, bevestigen dat dit gedrag jouw goedkeuring wegdraagt.

In principe zijn beide moeders het er over eens dat een kind zijn grenzen moet leren kennen en dat je hier kordaat en consequent moet op reageren. De manier waarop verschilt, maar vertoont naar inhoud toe bij beiden nauwe gelijkenissen met de adviesliteratuur. Zinzia’s advies sluit aan bij: *“Soms stellen kinderen ook ongewenst gedrag om de aandacht van een ouder te trekken. Omdat ze weten dat ze door bepaald gedrag een reactie kunnen uitlokken. Soms kun je dat gedrag doen uitdoven door het gewoon te negeren”* (Tiggelovend, 2010b). Voor bijten echter, geldt een uitzondering: *“Negeren kun je niet toepassen wanneer je kind gedrag stelt dat anderen pijn doet of waardoor schade ontstaat. Als je kind met voorwerpen gooit, dan grijp je beter direct en beslist in* (Tiggelovend, 2010b; Groeimee, 2012i). Wat dit laatste betreft, beantwoordt Ilona78 dan weer aan het ‘juiste’. Zinzia ziet echter ‘negeren’ evengoed als een directe reactie:

“Straffen is altijd een directe reactie ... Reacties die altijd met actie te maken hebben. En soms is negeren zo een directe reactie om te laten zien van 'dit gedrag wil ik niet', net zoals je soms hun speelgoed moet wegnemen”.

Het gaat hier niet om het achterhalen van wie het nu bij het rechte eind heeft. Belangrijker is dat de reacties van beide ouders enerzijds aanleunen bij het ‘gangbare’, maar hier tegelijk ook vragen over oproepen. Wat is een ‘straf’, wat is ‘een kind’ en wat is een ‘directe reactie’? Verder is de discussie tussen het wel of niet ‘negeren’ en/of het hanteren van een ‘time-out’ een duidelijk teken van proto-professionalisering. Bovendien wordt verondersteld dat deze

concepten gekend zijn: *“Wij zetten ons kind wel ergens anders (uit de situatie), maar ze mogen onmiddellijk terugkomen. Als dit ook wel eens een time out wordt genoemd, heb ik iets bijgeleerd. Bedankt”* (In: Kindje 15 maand bijt graag in eigen hand! Help!). Tevens wordt duidelijk dat de ouders handelen vanuit een welbepaalde visie op kinderen.

Een visie varieert in de tijd en hangt samen met de context. Zo wijst een onthaalmoeder op bepaalde ontstane grenzen als ‘opvoeder’: *“Mijn zus haar kindje was ook een bijter, mijn zus sloeg hem telkens op zijn mondje dat hij het goed voelde. Dat heeft geholpen, maar dat mogen wij niet doen in de opvang”* (In: Bijter en pietser, help). Een ander voorbeeld is dat verschillende ouders ervan uit gaan dat zij moeten tussenkomen bij ruzie tussen de kinderen (In: Mogen jongens vechten?). Beide elementen evenals de stelling *“Sorry, maar kinderen horen in hun eigen bedje, zowel in de week als in het weekend”* zijn typische Westerse normen.

Sommige ouders stellen deze normen in vraag. Inzake vechten reageert een moeder: *“Als het escaleert, grijp ik in, maar ik vind ook dat ze zelf moeten leren hoe ver ze kunnen gaan en tot waar. Ik denk dat ze ook leren door het te doen”* (In: Mogen jongens vechten?). Wat samen slapen betreft, stelt iemand: *“Natuurlijk kunnen ze in dezelfde kamer, onze kinderen hadden hun eigen kamer, maar sliepen toch samen, vonden ze veel gezelliger!”* (In: Broer en zus samen op kamer?). Eén moeder stelt net die norm van ‘alleen slapen’ in vraag en verwijst hierbij naar andere culturen waar men dit niet kent: *“Er zijn culturen waar het normaal is om allemaal samen te slapen, waarom zouden kinderen persé in hun eigen bedje horen?”* (In: Kindjes willen in het grote bed). Ook wat betreft de ‘ideale leeftijd’ om een kind zindelijk te krijgen stelt een mama op een bepaald moment: *“Ik denk wel dat je er zelf 100 % achter moet staan en doorzetten ondanks goedbedoelde raad van mensen dat ze nog te jong zou zijn. In andere culturen beginnen ouders er veel vroeger of veel later mee”* (In: Potjestraining, hoe begin je eraan?).

Soms kan een – volgens de adviesliteratuur – onwenselijke actie, wenselijke effecten tot gevolg hebben. Zo zien sommige ouders ‘samen slapen’ net als een moment om gezellig te ‘babbelen’ met hun kind (In: Kindjes willen in het grote bed). Vanuit de adviesliteratuur wordt dit ‘praten’ gezien als iets wat bijdraagt tot een ondersteunende en warme relatie tussen ouder en kind (Kind en Gezin, 2012). Hoewel de argumenten van ouders hier sterk bij aanleunen, hoort het samen in bed kruipen daar volgens de literatuur niet bij. Enerzijds duikt hier een contradictie op, anderzijds roept dit terug de vraag op of bepaalde zaken wel als een ‘probleem’ moeten gezien worden. Misschien betekenen deze gezamenlijke momenten samen wel net veel in gezinnen waar de situatie van die aard is dat het er anders niet van zou komen.

V. Discussie en conclusie

Centraal in dit onderzoek staat de vraag of en hoe de inhoud van gesprekken tussen ouders bijdraagt tot de constructie en/of deconstructie van gangbare invullingen van opvoeden en (goed) ouderschap. Deze vraag ontspringt vanuit een aantal opmerkelijke bevindingen in de literatuur rond opvoeden en (goed) ouderschap. Enerzijds stellen we vast dat niettegenstaande het denken en spreken over kinderen en ouders niet universeel is en wijzigt in tijd en ruimte, er internationaal een aantal dominante tendensen merkbaar zijn in dit spreken. Tendensen die historisch gezien niets nieuws zijn en overwegend gestoeld zijn op westerse, middenklasse normen en waarden. Anderzijds stellen we vast dat hoewel een enge invulling verschillende risico's met zich meebrengt, dit spreken ook terug te vinden is in beleidsteksten, evenals geïnternaliseerd wordt door professionals en ouders zelf. Vanuit de stelling dat opvoeden en ouderschap een domein is dat te belangrijk is om ge vulgariseerd en gereduceerd te worden tot vanzelfsprekende opvattingen of 'regimes of truth' (Vandenbroeck & Bouverne-De Bie, 2006, p. 130), tracht dit onderzoek na te gaan of de bevindingen in de literatuur ook in Vlaanderen terug te vinden zijn en wat ouders hiermee doen.

Een eerste belangrijke vaststelling is dat de bevindingen uit de adviesliteratuur en de gesprekken tussen ouders, gezien hun nauwe aansluiting bij de dominante internationale tendensen, bijdragen tot de constructie van een dominant(er) discours. Bij beiden stellen we een klemtoon vast op het primaat van het gezin waarin een onderhandelingshuishouding of autoritatieve opvoedingsstijl centraal staat. Dit is belangrijk in functie van de toekomstige zelfstandigheid van het kind. Het kind wordt gezien als een autonoom individu dat kan en mag participeren. Ouders zijn hierbij uitermate belangrijk. Zij worden gezien en benaderd als zelfregulerende, ondernemende individuen. Verder wordt belang gehecht aan experts en aan het beheersen van problemen. De wetenschap, meer bepaald de ontwikkelingspsychologie, speelt ten slotte nog steeds een belangrijke rol. Deze tendensen zijn, zoals eerder gesteld, allen tendensen die nauw aansluiten bij datgene wat belangrijk wordt geacht in de huidige maatschappij, zijnde een 'actieve welvaartsstaat' waarin het neoliberale gedachtegoed centraal staat (Vandenbroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2009; Featherstone, 2006; Gillies, 2005; De Mey, Coussée, Vandenbroeck, & Bouverne-De Bie, 2009). Eerder dan een breuk met de geschiedenis, hebben we aangetoond dat het hier gaat om een veranderde, meer subtielere wijze van 'besturen' (Vandenbroeck, 2011). Dit komt duidelijk naar voren in de adviesliteratuur waar men enerzijds stelt dat er geen receptenboek is voor opvoeden, maar men anderzijds toch tussen de regels door een receptenboek meegeeft waarin bovenstaande tendensen de voorkeur genieten. Het duidt bovendien op een invulling van opvoeden als een 'opvoeden tot' datgene wat wenselijk wordt geacht in de samenleving (Heyting, 1998). Dit is ook merkbaar in de vaststelling dat bepaalde 'normale'

gedragingen en ontwikkelingen van een kind, toch ongewenst zijn en moeten afgeleerd worden. 'Goed' opvoeden en ouderschap wordt op die manier overwegend ingevuld als datgene wat in de ruimere samenleving gezien wordt als 'goed'. Opvoeden en (goed) ouderschap worden met andere woorden in verband gebracht met een visie op ouders en kinderen als (toekomstig) '*good citizen*' (Pykett, Saward, & Schaefer, 2010). Als norm dreigen de concrete betekenisverlening en de feitelijke situaties waarin ouders en kinderen leven, op de achtergrond te komen. Risico's op decontextualisering, responsabilisering en individualisering zijn dan legio (Featherstone, 2006; Ramaekers & Suissa, 2010; Vandenbroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2009). Als 'norm' van goed ouderschap dreigt het bijgevolg terug bepaalde ouders en kinderen uit te sluiten (Featherstone, 2006; Vandenbroeck, 2011).

Gezien het officiële karakter van de drie soorten adviesliteratuur, kunnen we hieruit concluderen dat er ook in Vlaanderen tekenen zijn van een dominant(er) discours over opvoeden en (goed) ouderschap. Deze uitspraak kan niet volledig doorgetrokken worden voor de bevindingen op het discussieforum, gezien de beperkte onderzoekspopulatie en het ontbreken van contextfactoren.

Minstens even belangrijk is de bevinding dat de tendensen overwegend impliciet aanwezig zijn in de gevonden argumenten, adviezen en lezingen. Dit duidt erop dat het ontstaan, bestaan en voortbestaan van een discours geen kwestie is van een complot van externen ten aanzien van ouders (Vandenbroeck, 2009), noch dat er sprake is van een disciplinaire machtspraktijk (Foucault, 1998). In de adviesliteratuur bijvoorbeeld, wordt de argumentatie en legitimatie vanuit wetenschappelijk onderzoek, de ontwikkeling en de behoefte van het kind, vervlochten met een herkenbare, laagdrempelige en begrijpbare manier van overdracht. Zo refereert men in de Triple P magazines naar de ervaringen van andere bekende ouders, werkt men met beeldmateriaal en zeer concrete voorbeelden of vragen van ouders. Het betreffen bovendien officiële documenten die online en/of in tijdschriftvorm beschikbaar zijn. In de gesprekken tussen ouders valt op dat hoewel ouders overwegend argumenteren vanuit hun eigen ervaringen en/of situatie, de adviezen en argumenten toch nauw aansluiten bij de adviesliteratuur die voornamelijk los staat van de context. Dit, evenals de gevonden elementen van 'performativity' en 'proto-professionalisering' kunnen wijzen op de aanwezigheid van subtiele en wederzijdse machtsprocessen (Moss, Dillon, & Statham, 2000; Foucault In: Vandenbroeck, 2009; De Certeau In: Depaepe, 1998). Eerder dan 'disciplinair', hebben we deze benoemd als 'pastoraal' (Foucault, 1998). Enige nuancering is dan op zijn plaats. Ouders nemen niet zomaar een dominant discours over, maar doen er ook iets mee.

Een eerste nuancering betreft de vaststelling dat hoewel de inhoud van de adviezen of argumenten van ouders nauw aansluit bij datgene wat in de boekjes staat, dit in de eerste plaats gelegitimeerd wordt vanuit de eigen situatie of ervaring dat iets geholpen heeft. De verwijzing naar het hier en nu, evenals het belang van eigen 'wijsheid' en/of die van anderen, draagt dan bij tot deconstructie. Dat ouders hun vraag stellen op het discussieforum, leunt hierbij aan. Het verwijst naar het belang van steun en meningen van lotgenoten en sluit aan bij de bevinding dat ouders nood hebben om in interactie te treden met andere ouders (Musatti In: Brougère & Vandenbroeck, 2007) en dat andere ouders ervaren worden als een belangrijke bron van steun (Buysse, 2008; Vandenbroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2007). Het bevestigt eveneens dat online netwerken beschouwd worden als een belangrijke bron van informatieve, instrumentele en emotionele steun (Ellis & Heisler, 2008; Hall & Irvine, 2008; Henri & Pudelko, 2003; Ley, 2007).

Naar opvoedingsondersteuning toe, impliceert dit dat de huidige vormen van ondersteuning onder de vorm van literatuur, voorzieningen, methodieken en dergelijke meer hun nut hebben, mits deze worden aangevuld met de eigen betekenisverlening van ouders. Het wijst er eveneens op dat er rekening moet gehouden worden met het hier en nu, eerder dan een loutere oriëntatie op datgene wat belangrijk is voor de toekomst van het kind of de samenleving. Tot slot betekent het dat de recente opkomst van praktijken waar 'ontmoeting' mogelijk is, een positieve ontwikkeling is.

Een tweede belangrijke nuancering betreft het contextualiseren. Enerzijds geven ouders aan dat contextfactoren een bepalende invloed uitoefenen op hun gevoelens, het gedrag van hun kind en dergelijke meer. De weerstand die ouders bieden tegen adviezen die los staan van verschillende context(en), verschillende visies op kinderen, verschillende sociaal, politieke en culturele situaties, duidt op de beperktheid van het 'wenselijke'. Opvoeden kan niet los gezien worden van de context en de verschillende omstandigheden waaronder ouders hun ouderschap opnemen. Alternatieve invullingen van 'goed' opvoeden en ouderschap dreigen anders in de schaduwzijde te belanden (Campos, 2004). Anderzijds valt op dat sommige ouders desondanks de verantwoordelijkheid toch bij zichzelf leggen en dat de concrete adviezen zich, net zoals in de adviesliteratuur, voornamelijk toespitsen op het individuele niveau. Dit kan erop wijzen dat opvoeden door ouders voornamelijk ervaren wordt als een verdeelde in plaats van een gedeelde verantwoordelijkheid. De weerstand die ouders impliciet bieden wanneer ze aangeven dat ze zich schuldig of onzeker voelen omdat ze het even niet meer zien zitten, duidt op de immense verantwoordelijkheid die dit met zich meebrengt. De activiteit van het plaatsen van een bericht op een ouderlijk discussieforum, waar ouders reflecteren, argumenteren, adviseren en elkaar confronteren met verschillende visies en aanpakken, zou er dan kunnen op wijzen dat ouders opvoeden eerder (willen) zien

als een wederzijds proces, waarbij zowel individu als samenleving elkaar vorm geven doorheen interactie (Vandenbroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2009). Interactie, persoonlijke ervaringen en de sociale context zijn net elementen die een belangrijke invloed uitoefenen op de identiteit van ouders (Ellis & Heisler, 2008).

Naar opvoedingsondersteuning toe, impliceert dit dat het belangrijk is om mogelijkheden in te bouwen waar interactie, (h)erkenning en tegenspraak mogelijk is, eerder dan louter een bepaalde norm van het 'goede' voorop te stellen en situaties vanuit deze norm te bekijken. Een samenleving die louter uitgaat van een dergelijke normstelling, leidt tot de uitsluiting van die personen die zich al in een zeer kwetsbare positie bevinden (Bouvere-De Bie, 2007). Opvoeden en (goed) ouderschap dreigen op die manier terug gereduceerd te worden tot een 'knedden tot' waarbij diegenen die 'afwijken' van de norm, zich dienen aan te passen aan het gangbare. Vanuit een 'verdeelde' verantwoordelijkheid is diegene die uitvalt, bovendien zelf verantwoordelijk voor zijn/haar 'falen' (Vandenbroeck, 2011). Belangrijk is echter dat we als samenleving ook rekening houden met de feitelijke realiteit waarin we leven, zijnde een diverse en pluriforme samenleving waarin fundamentele ongelijkheden bestaan (Bouverne-De Bie, 2007; Vandenbroeck, 2009). Naar opvoedingsondersteuning toe impliceert dit verder dat opvoeden niet los kan en mag gezien worden van de feitelijke situaties en dat contextfactoren mee in rekening moeten genomen worden (Heyting, 1998; Ramaekers & Suissa, 2010). Hieruit volgt dat opvoeden niet kan gereduceerd worden tot een technische en beheersingsgerichte activiteit, maar dat ook bijgedragen moet worden tot structurele veranderingen (Bouverne-De Bie, 2007). De verantwoordelijkheid (en de schuld) ligt dan niet meer uitsluitend op het niveau van individuen, maar ook op het publieke niveau. Alleen zo kan sprake zijn van een 'gedeelde' in plaats van een 'verdeelde' verantwoordelijkheid inzake het opvoeden van kinderen (Vandenbroeck, 2011; Bouverne-De Bie & Roose, 2000).

Een laatste nuancering betreft de bevinding dat zaken die door ouders als ondersteunend worden ervaren, zoals boeken, experts of andere ouders, soms net de onzekerheid kunnen aanwakkeren. Deels sluit dit aan bij de bevinding van Buysse (2008); zijnde dat sommige ouders opvoedingsliteratuur ondersteunend vinden terwijl dit voor anderen net een bron van stress betekent. Uit onze bevindingen blijkt, dat de onzekerheid van ouders deels wordt opgeroepen doordat ouders impliciet of expliciet worden aangesproken op een bepaalde invulling van opvoeden en (goed) ouderschap. Mogelijks ontstaan deze gevoelens omwille van een ervaren discrepantie tussen de mythe van het ideaal en de realiteit (Choi, Hensaw, Baker en Tree, 2005). De vastgestelde elementen van 'performativity' waarbij ouders een poging doen om terug te kunnen voldoen aan dit ideaal, duidt op het eindige van de benadering. Diegenen die 'afwijken' van de norm hebben namelijk twee opties; ofwel passen ze zich aan, ofwel worden ze uitgesloten (Foucault, 1993; Vandenbroeck, 2009).

Naar opvoedingsondersteuning toe, impliceert het dat de 'normale' - maar tegelijk door het beleid 'problematisch' bevonden - onzekerheid van ouders, mogelijks mee aangewakkerd wordt door het ideaal zelf en de voorziene ondersteuning. Interventies kunnen met andere woorden ook deel van het probleem zijn. De verantwoording van wat gezien wordt als een probleem, door wie en waarom, wordt dan uiterst belangrijk. Hetzelfde geldt voor de vraag wat wanneer 'telt' als een geldig probleem, wie ondersteuning 'verdient' en wie niet. In een steeds diverser wordende globale, interculturele samenleving roept de geboden weerstand eveneens de vraag op of een deel van onze 'professionaliteit' net niet ligt in dit besef. En of we ons bijgevolg niet meer kunnen aansluiten bij datgene wat ouders als problematisch en ondersteunend ervaren. Eerder dan 'opvoeden tot', ons te oriënteren op wat opvoeden 'kan' zijn in een gegeven context (Vandenbroeck, 2009; 2011; Heyting, 1998).

De beperkte reikwijdte van dit onderzoek evenals het ontbreken van de context en de achtergrondgegevens van de ouders op het discussieforum, maken dat de bevindingen uit de gesprekken mogelijks niet representatief zijn voor Vlaanderen. Niettegenstaande het niet de bedoeling is van dit onderzoek om één bepaald discours te distilleren, noch om bepaalde invullingen van ouderschap af te doen als 'goed' of 'slecht', zou onderzoek waarin deze contextgegevens wel mee worden opgenomen een meerwaarde vormen. Ook onderzoek dat gesprekken uit verschillende fora analyseert en de bevindingen met elkaar vergelijkt, verhoogt mogelijks de representativiteit.

Een beperking die hierbij aansluit is dat we de bevindingen en de gemaakte interpretaties niet persoonlijk kunnen terugkoppelen naar de ouders in kwestie. Het onderzoek is hierdoor een stuk armer dan wanneer dit wel mogelijk zou zijn, gezien een wederzijdse dialoog die toelaat eigen interpretaties en vanzelfsprekendheden in vraag te stellen, nu ontbreekt.

Een derde beperking ligt in het onderzoeksobject zelf, zijnde forumgesprekken. Hoewel het forum los staat van enige professionele tussenkomst, hebben we gemerkt dat bepaalde gesprekken van het forum zijn gehaald. Net als op ieder ander forum wijst de actie van het wissen van bepaalde berichten op de aanwezigheid van een moderator. In de discussie "*Wat is belangrijk bij schoolkeuze*" werd een bericht gewist omwille van een dubbele vermelding. In de discussie "*15,5 maanden - slapen 's nachts - 5' regel*", werd de reden niet vermeld. Wel werd er door de andere ouders veel weerstand geboden op de inhoud van de verdwenen reactie. Wat precies de aanleiding gaf tot het verwijderen van dit bericht is niet duidelijk gezien we noch de inhoud, noch de verwijderingscriteria kennen.

Een laatste beperking betreft datgene wat ontsnapt aan de analyse. Hoewel een discours in Foucauldiaanse zin, nooit enkel en alleen tot uiting komt in talige aspecten, maar ook in sociale praktijken, acties en dergelijke meer, beperkt dit onderzoek zich tot het talige. Een

voorstel tot verder onderzoek ligt dan ook in het onderzoeken van andere praktijken waarin discours kunnen vervat zitten en een vergelijking daartussen.

Samengevat kunnen we ondanks deze beperkingen, concluderen dat de ouders op het discussieforum bepaalde elementen van een dominant(er) discours over opvoeden en (goed) ouderschap internaliseren en bekrachtigen. Op die manier wordt bijgedragen tot de constructie van dit discours. De vaststelling dat de bevindingen overwegend impliciet aanwezig zijn in de gesprekken, evenals de geboden weerstand van ouders, roept tegelijk op tot nuancering en draagt bij tot de deconstructie van dit discours. Een deconstructie die het bestaande discours niet verworpt, maar er ons aan herinnert dat een overname van elementen ervan, niet noodzakelijk impliceert dat ouders zich hierbij aansluiten, dit zonder meer overnemen of zich hier goed bij voelen. Een deconstructie die tevens vragen oproept bij datgene wat als 'goed' wordt aanzien. Uit de bevindingen blijkt dat 'het goede' niet los kan gezien worden van de context hier en nu, van eigen ervaringen en/of die van andere ouders. Het kan evenmin los gezien worden van de eigen betekenisverlening, van het referentiekader en van de historische, culturele, sociale, en politieke situatie. Wat als 'goed' wordt aanzien is met andere woorden niet zo duidelijk en eenduidig als soms wordt voorgehouden.

Woord achteraf

Als deze Masterproef iets doet, dan is het wel meer vragen dan antwoorden oproepen.

Ettelijke malen werd er gewezen op het belang om situaties niet louter vanuit een vooropgestelde 'wenselijke' norm tegemoet te treden, maar ook oog te hebben voor de betekenisverlening van de mensen in kwestie en om de feitelijke situaties waarin zij leven mee in acht te nemen. Dit roept al snel de vraag op wat er mis is met het stellen van dergelijke normen en/of het vragen naar betekenisverlening wel altijd nodig, mogelijk en wenselijk is.

In vele gevallen schuilt er in gedrag of in een probleem een achterliggende betekenis. Net die betekenis kan vaak erg behulpzaam zijn om een beter begrip te krijgen van het gestelde gedrag of probleem. Denk bijvoorbeeld aan een ouder die zijn/haar kind laat 'spijbelen', omdat hij de taal niet machtig is, of aan een kind dat brutaal is in de klas, omdat het bepaalde beleefdheidsvormen niet geleerd heeft. Een reactie waarbij er een 'anti-spijbelcontract' wordt opgesteld, ouders een oudercursus dienen te volgen of het kind straf krijgt, bezorgt ons dan een wrang gevoel.

Op sommige momenten, roept het vragen naar betekenisverlening eveneens zo'n gevoel op. Wat betekent dit bijvoorbeeld in een situatie waarin een kind zeer duidelijk weet wat de grens is, maar deze toch overschrijdt? Moet de grens in vraag gesteld worden? Moet men rond de tafel gaan zitten en 'onderhandelen' of moet er consequent gereageerd worden? Is 'onderhandelen' en het vragen naar achterliggende betekenissen wel altijd en overall mogelijk?

Ook als pedagoog is dit geen evidentie. Wat is diens taak nog, wanneer we continu zouden moeten aansluiten bij de betekenis van cliënten. Wat betekent dit bijvoorbeeld voor een ouder die ervan overtuigd is dat jij de oplossing zal bieden of dat jij het wel beter zal weten? Hoewel een dialoog belangrijk is om tot een gedeelde probleemdefinitie te komen, kunnen er zich situaties voordoen waar dit niet mogelijk is. Wat doe je bijvoorbeeld wanneer je als pedagoog een bepaalde aanpak ziet als problematisch, terwijl de ouder in kwestie dit niet zo ziet?

Begrijpelijk dus, dat al deze vragen sommige lezers een oeverloos gevoel bezorgen. Wat kunnen we nog doen om goed te doen? Is ervaring altijd een referentie voor het 'juiste'? Waar is er nog houvast? Zijn de huidige praktijken dan in se 'fout'? Bestaat 'juist of fout' wel? Hoe moeten we antwoorden bieden als 'het goede' antwoord niet bestaat?

De bevindingen uit de gesprekken van ouders op het discussieforum, tonen aan dat het om meer gaat dan een zwart-wit verhaal. Sommige ouders vinden steun bij opvoedkundige

literatuur, het Triple P programma, experts en dergelijke meer. Andere ouders ondervinden hierdoor net een extra druk of een schuldgevoel doordat ze niet voldoen aan het ideaal. Een bepaalde aanpak die wenselijk is voor de ene in situatie a, is het niet noodzakelijk voor de andere. Ouders zijn het eens over bepaalde zaken, maar oneens over andere zaken. Ze bevestigen elkaar, maar spreken elkaar evenzeer tegen. Hoewel beleid en praktijk met andere woorden varen op consensus, staat net dissensus centraal in de bevindingen. En dat is waar het hem hier om gaat.

Het besef dat opvoeden een interactioneel gebeuren is, dat beïnvloed wordt door ontzettend veel factoren, waardoor opvoeden helemaal niet zo duidelijk of evident is als wordt voorgehouden. Dit wil echter niet zeggen dat datgene wat de wetenschap aanbeveelt, in se 'fout' is en overboord moet gegooid worden. Uiteraard kan het in sommige situaties behulpzaam zijn om consequent te zijn, om te onderhandelen, om te werken met een beloningssysteem of om kinderen een zekere zin van zelfstandigheid aan te leren. De vraag is alleen of dit het voor iedereen in elke situatie moet zijn.

Uiteraard is het op sommige momenten - bijvoorbeeld bij kindermishandeling - aangewezen om als pedagoog de bovenhand te nemen, niet te vragen naar de achterliggende betekenisverlening en in actie te treden. De vraag is alleen of dit in elke situatie of bij elk probleem op die manier hoeft te gebeuren. Beiden hoeven elkaar ook niet uit te sluiten. Het is niet omdat je als pedagoog in het heetst van de strijd niet overlegt of vraagt naar iemands betekenisverlening dat je tijdens het handelen niet kan reflecteren of erna niet kan overleggen en/of zoeken naar een andere gepastere wijze van werken.

De vaststelling dat er meer vragen dan antwoorden zijn, hoeft met andere woorden niet noodzakelijk te betekenen dat we als ouder, pedagoog of onderzoeker geen keuzes meer kunnen, mogen of moeten maken. Belangrijk is dat we deze keuzes niet zomaar in het wildeweg nemen, maar samen met ouders *willen* zoeken naar datgene wat in deze situatie, voor die ouder en/of dat kind het meest opportuun is. Keuzes waarvoor we onze verantwoordelijkheid opnemen. Ook wanneer een gemaakte beslissing niet de meest aangewezen beslissing blijkt te zijn.

Een aandachtige lezer zal terecht opmerken dat dit opnieuw een vrij individualistische benadering is, die nauw aansluit bij de huidige maatschappelijke context. Om risico's op individualisering, decontextualisering en culpabilisering tegen te gaan, kan het dan belangrijk zijn om aandacht te hebben voor elementen van deconstructie, open te staan voor tegenspraak en te zoeken naar een middenweg. Dit, eerder dan het debat over het meest wenselijke voor die persoon in die situatie te sluiten. De dag echter dat we 'eureka' roepen omdat we denken dat we alles nu wel weten, dan pas hebben we een probleem

Bibliografie

- Antony M., & Roemer, L. (2003). *Behavior Therapy*. In: Gurman, A. & Messer, S. (2003). *Essential Psychotherapies. Theory and Practice*. New York: Guilford Press.
- Baarda B., De Goede, M., & Teunissen, J. (2005). *Basisboek kwalitatief onderzoek. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: a process model. *Child Development*, 55 (1), 83 – 96.
- Blackford, H. (2004). Playground panopticism. Ring-around-the-children, a pocketful of women. *Childhood*, 11 (2), 227-249.
- Bockel, J.M. (2010). *La prevention de la délinquance des jeunes. Rapport à monsieur le Président de la République*. Paris: Secrétaire d'Etat à la Justice.
- Bouverne-De Bie, M., & Roose, R. (2000). *Opvoedingsondersteuning en Jeugdzorg*. Gent: Academia Press.
- Bouverne-De Bie, M. (2007). *Cursus Sociale Agogiek*. Gent: Academia Press.
- Bradt, L., & Bouverne-De Bie, M. (2009). Social work and the shift from welfare to justice. *British Journal of Social Work*, 39, 113-127. doi: 10.1093/bjsw/bcm072
- Butler, J. (1990). *Gender trouble*. London: Routledge.
- Buysse, A. (2008). *Opvoedingsondersteuning. Ondersteuning van gezinnen vandaag: een onderzoek in opdracht van de Gezinsbond*. Gent: UGent – Gezinsbond.
- Campos, G. P. (2004). What are cultural models for? Child-rearing practices in historical perspective. *Culture & Psychology*, 10 (3), 279-291.
- Choi, P., Hensaw, C., Baker, S., & Tree, J. (2005). Supermum, superwife, supereverything: performing femininity in the transition to motherhood. *Journal of reproduction and infant psychology*, 23 (2), 167-180. doi: 10.1080/02646830500129487
- Cockburn, T. (1998). Children and citizenship in Britain. A case for a socially interdependent model of citizenship. *Childhood*, 5 (1), 99-117. doi: 10.1177/09075682980050010077
- Colpin, H. (2001). Opvoeding en preventie: een 'ecologische' visie. *Alert*, 27 (1), 50- 60.

- De Mey, W., Coussée, F., Vandebroek, M., & Bouverne-De Bie, M. (2009). Social work and parent support in reaction to children's antisocial behaviour: constructions and effects. *International Journal of Social Welfare*, 18 (3), 299-306. doi: 10.1111/j.1468-2397.2008.00609.x
- Dehaene, T., Jans, V., Voorhamme, R., Caron, B., Van der Broght, V., & Stevens, H. (2007). *Decreet houdende de organisatie van opvoedingsondersteuning*. Goedgekeurd door het Vlaams Parlement op 13 juli 2007.
- Depaepe, M. (1998). *De pedagogisering achterna. Aanzet tot een genealogie van de pedagogische mentaliteit in de voorbije 250 jaar*. Leuven: Uitgeverij Acco.
- Drentea, P., & Moren-Cross, J.L. (2005). Social capital and social support on the web: the case of an internet mother site. *Sociology of Health & Illness*, 920-943. doi: 10.1111/j.1467-9566.2005.00464.x
- Edwards, R., & Gillies, V. (2004). Support in parenting: values and consensus concerning who to turn to. *Journal of social policy*, 33 (4), 627-647. doi: 10.1017/S0047279404008037
- Ellis, B.J., & Heisler, M.J. (2008). Motherhood and the Construction of 'mommy identity': messages about motherhood and face negotiation. *Communication Quarterly*, 56 (4), 445-467. doi: 10.1080/01463370802448246
- Expertisecentrum opvoedingsondersteuning. (2010). *Dialogomoment Triple P - Eindverslag*. Retrieved from <http://www.expoo.be/kennisdocumenten/dialogomoment-triple-p-eindverslag>
- Expertisecentrum opvoedingsondersteuning. (2011). *Jaarverslag EXPOO 2011*. Retrieved from http://www.expoo.be/sites/default/files/jaarverslag_expoo_2011_def.pdf
- Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse. Textual analysis for social research*. New York: Routledge.
- Featherstone, B. (2006). Rethinking family support in the current policy context. *British Journal of Social Work*, 36, 5-19. doi:10.1093/bjsw/bch226
- Foucault, M. (1993). About the beginning of the hermeneutics of the self. Two lectures at Dartmouth. *Political Theory*, 21 (2), p. 198-227.
- Foucault, M. (1998). *Politics, philosophy, culture: interviews and other writings of Michel Foucault, 1977-1984*. New York: Routledge.

- Gillies, V. (2005). Meeting parents' needs? Discourses of 'support' and 'inclusion' in family policy. *Critical Social Policy*, 25, 70-90.
- Groeimee. (2012a). *Ontwikkeling van een baby*. Retrieved from <http://www.groeimee.be/dossiers/ontwikkeling/baby>
- Groeimee. (2012b). *Gezonde voeding*. Retrieved from <http://www.groeimee.be/dossiers/eetgedrag>
- Groeimee. (2012c). *Slapen bij baby's*. Retrieved from <http://www.groeimee.be/dossiers/slappen-bij-babys>
- Groeimee. (2012d). *Angsten bij kinderen*. Retrieved from <http://www.groeimee.be/dossiers/angsten-bij-kinderen>
- Groeimee. (2012e). *Huilen en huilbaby's*. Retrieved from <http://www.groeimee.be/dossiers/huilen-en-huilbabys>
- Groeimee. (2012f). *Voorkeur ouder*. Retrieved from <http://www.groeimee.be/dossiers/voorkeur-ouder>
- Groeimee. (2012g). *Positief opvoeden*. Retrieved from <http://www.groeimee.be/dossiers/positief-opvoeden>
- Groeimee. (2012h). *Voorlezen, plezier voor twee*. Retrieved from <http://www.groeimee.be/dossiers/voorlezen-plezier-voor-twee>
- Groeimee. (2012i). *Bijtende peuters*. Retrieved from <http://www.groeimee.be/dossiers/bijten>
- Groeimee. (2012j). *Fopspeen afleren*. Retrieved from <http://www.groeimee.be/dossiers/fopspeen-afleren>
- Groeimee. (2012k). *Kinderspel*. Retrieved from <http://www.groeimee.be/dossiers/kinderspel>
- Groeimee. (2012l). *Koppigheidsfase of peuterpuberteit*. Retrieved from <http://www.groeimee.be/dossiers/koppigheidsfase>
- Groeimee. (2012m). *Meertalig opvoeden*. Retrieved from <http://www.groeimee.be/dossiers/meertalig-opvoeden>
- Groeimee. (2012n). *Ontwikkeling bij peuters*. Retrieved from <http://www.groeimee.be/dossiers/ontwikkeling/peuter>

- Groeimee. (2012o). *Slapen bij jonge kinderen*. Retrieved from <http://www.groeimee.be/dossiers/slapengaan-bij-jonge-kinderen>
- Groeimee. (2012p). *Stotteren bij peuters en kleuters*. Retrieved from <http://www.groeimee.be/dossiers/stotteren-bij-peuters-en-kleuters>
- Groeimee. (2012q). *Zindelijkheid*. Retrieved from <http://www.groeimee.be/dossiers/zindelijkheid>
- Groeimee. (2012r). *Straffen en belonen*. Retrieved from <http://www.groeimee.be/dossiers/straffen-en-belonen>
- Hall, W. & Irvine, V. (2008). E-communication among mothers of infants and toddlers in a community-based cohort: a content analysis. *Journal of advanced nursing*, 65 (1), 175-183. doi: 10.1111/j.1365-2648.2008.04856.x
- Henri, F., & Pudelko, B. (2003). Understanding and analyzing activity and learning in virtual communities. *Journal of Computer Assisted Learning*, 19, 474-487.
- Hermanns, J. (1992). *Het sociale kapitaal van jonge kinderen*. Utrecht: Uitgeverij SWP.
- Heyting, F. (1998). Opvoeden tot samenleven. Afscheid van moraal en deugd als voorwaarden voor maatschappelijke integratie. *Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs*, 14 (1), 35-49.
- Hoek, M. (2008). *Ontheemd ouderschap. Betekenissen van zorg en verantwoordelijkheid in beleidsteksten opvoedingsondersteuning 1979-2002*. Populaire samenvatting. Retrieved from <http://www.expoo.be/sites/default/files/kennisdocument/samenvatting%20ontheemd%20ouderschap.pdf>
- Hooghe, M., Grommen, R., Van Crombrugge, H., Brinkgreve, C., Wiewauters, C., et al. (2005). *Waanzin van het gezin. Duurzame relaties en opvoeden in de 21ste eeuw*. Tiel: Lannoo.
- Hook, D. (2001). Discourse, Knowledge, Materiality, History: Foucault and Discourse analysis. *Theory & Psychology*, 11 (4), 521-547. doi: 10.1177/0959354301114006
- Jackson, A.Y. (2004). Performativity identified. *Qualitative inquiry*, 10 (5), 673-690. doi: 10.1177/1077800403257673
- Jennings, D., Stagg, V., & Connors, E. (1991). Social Networks and Mothers' Interactions with Their Preschool Children. *Child Development*, 62, 966-967.

- Johnson, D.D., & Swanson, D.H. (2006). Constructing the "Good Mother": The Experience of Mothering Ideologies by Work Status. *Sex roles*, 54, 509-519. doi: 10.1007/s11199-006-9021-3
- Jones, L., & Osgood, J. (2007). Mapping the fabricated identity of childminders: pride and prejudice. *Contemporary issues in early childhood*, 8 (4), p. 289-300. <http://dx.doi.org/10.2304/ciec.2007.8.4.289>
- Keller, H., Borke, J., Chaudhary, N., Lamm, B., & Kleis, A. (2010). Continuity in parenting strategies: a cross-cultural comparison. *Journal of cross-cultural psychology*, 41 (3), 391-409.
- Kind en Gezin. (2002). *Het kind in Vlaanderen*. Brussel: Kind en Gezin.
- Kind en Gezin. (2010). *Jaarverslag 2010*. Brussel: Kind en Gezin.
- Kind en Gezin. (2012). *Het ABC van baby tot kleuter*. Brussel: Kind en Gezin.
- King, M. (2007). The Sociology of Childhood as Scientific Communication: Observations from a social systems perspective. *Childhood*, 14 (2), 193-213. doi: 10.1177/0907568207078327
- Levering, B., & Smeyers, P. (Eds.). (1999). *Opvoeding en onderwijs leren zien. Een inleiding in interpretatief pedagogisch onderzoek*. Amsterdam: Boom.
- Ley, B.L. (2007). Vive les roses!: The architecture of commitment in an online pregnancy and mothering group. *Journal of Computer-mediated Communication*, 12, 1388-1408. doi:10.1111/j.1083-6101.2007.00378.x
- Miller, R.J., & Darlington, Y. (2002). Who supports? The providers of social support tot dual-parent families caring for young children. *Journal of community psychology*, 30 (5), 461_473. doi:10.1002/jcop.10023
- Miller, S., & Sambell, K. (2003). What do parents feel they need? Implications of parents' perspectives for the facilitation of parenting programmes. *Children & Society*, 17 (1), 32-45. doi: 10.1002/CHI.726
- Moss, P., Dillon, J., & Statham, J. (2000). The 'child in need' and 'the rich child': discourses, constructions and practice. *Critical Social Policy*, 20 (2), 233-254. doi: 10.1177/026101830002000203

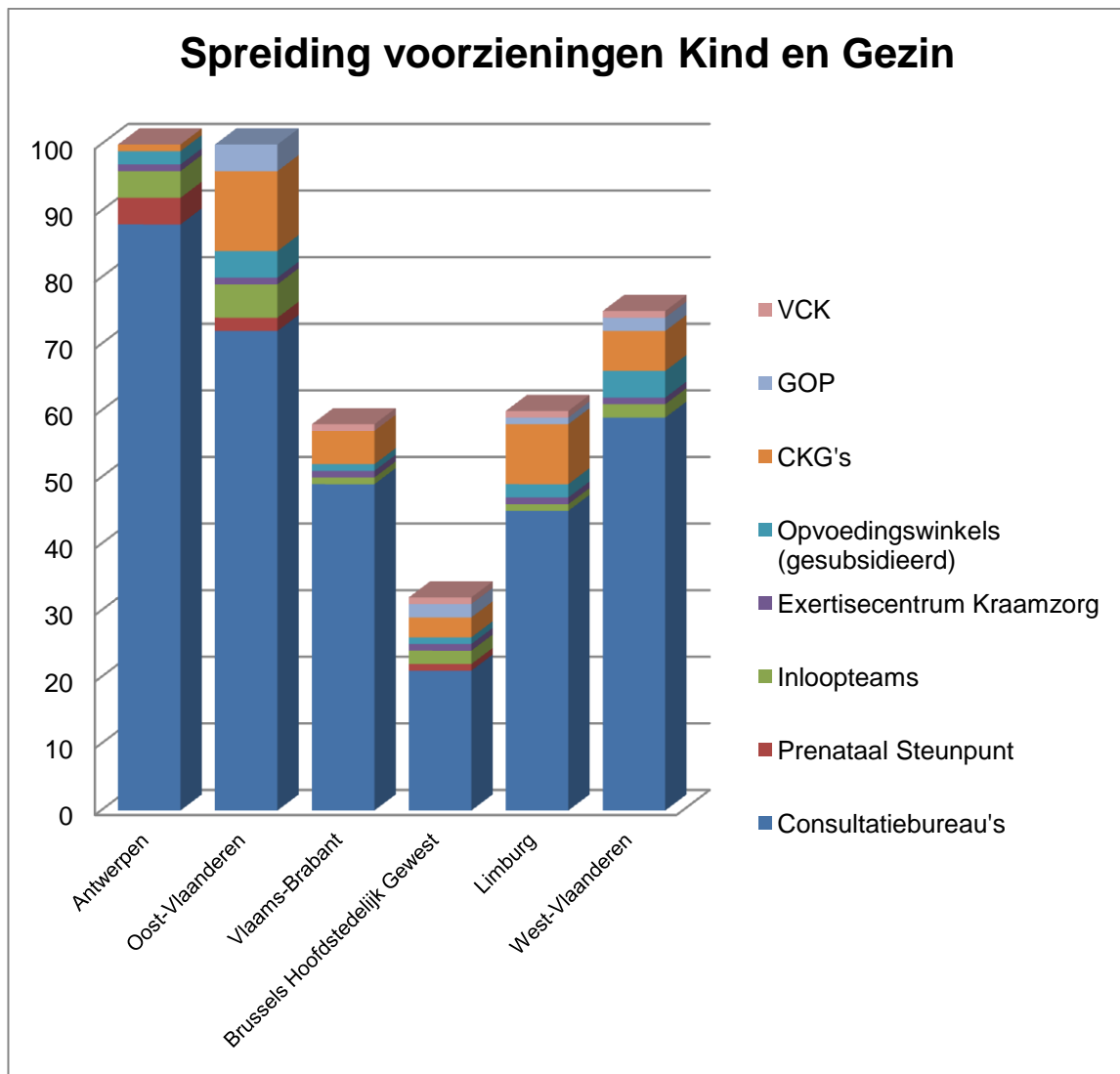
- Musatti, T. (2007). La signification des lieux d'accueil pour la petite enfance aujourd'hui. In: Brougère, G. & Vandebroek, M. (eds.) (2007). *Nouveaux paradigms pour repenser l'éducation préscolaire*. Bruxelles: Peter Lang.
- Nederlands Jeugdinstituut. (n.d.). *Kennis over jeugd en opvoeding. Triple P*. Retrieved from <http://www.nji.nl/eCache/DEF/1/25/462.html>
- Nichols, S., Nixon, H., & Rowsell, J. (2009). The "good" parent in relation to early childhood literacy: symbolic terrain and lived practice. *Literacy*, 43 (2), 65-74. doi: 10.1111/j.1741-4369.2009.00519.x
- Parton, N. (2006). Every Child Matters: the shift to prevention whilst strengthening protection in children's services in England, *Children and Youth Services Review*, 28 (8), 796-992. doi:10.1016/j.chilyouth.2005.10.002
- Pinderhughes, E., Nix, R., Foster, E., & Jones, D. (2001). Parenting in context: Impact of neighborhood poverty, residential stability, public services, social networks, and danger on parental behaviors. *Journal of Marriage and Family*, 63 (4), 941 – 953.
- Plantin, L., & Daneback, K. (2009). Parenthood, information and support on the internet. A literature review of research on parents and professionals online. *BMC Family Practice*, 1-12. doi:10.1186/1471-2296-10-34
- Pykett, J., Saward, M., & Schaefer, A. (2010). Framing the good citizen. *British Journal of Politics and International Relations*, 12, 523-538. doi: 10.1111/j.1467-856X.2010.00424.x
- Ramaekers, S., & Suissa, J. (2011). Wanneer is 'goed', ook 'goed genoeg'? Enkele kanttekeningen bij de verwetenschappelijking van de ouder-kindrelatie. *Signaal*, 72, 4-21.
- Ramaekers, S. (2009). Moeten ouders de opvoeders van hun kinderen zijn? *Alert*, 35 (4), 8-17.
- Sanders, M.R., Markie-Dads, C., & Turners, K. (2003). Theoretical, scientific and clinical foundations of the Triple P-Positive Parenting Program: a population approach to the promotion of parenting competence. *Parenting Research and Practice Monograph 1*. <http://www29/triplep.net/>
- Sanoma Magazines Belgium N.V (2011). *Zappybaby*. Retrieved from <http://www.zappybaby.be/nl/forum/index.html>

- Tiggelovend, I. (2009, Winter). Triple P magazine nr. 1. Positief opvoeden werkt. Retrieved from <http://www.triplepmagazine.be/>
- Tiggelovend, I. (2010a, Lente). Triple P magazine nr. 2. Positief opvoeden werkt. Retrieved from <http://www.triplepmagazine.be/>
- Tiggelovend, I. (2010b, Winter). Triple P magazine nr. 4. Positief opvoeden werkt. Retrieved from <http://www.triplepmagazine.be/>
- Tiggelovend, I. (2010c, Zomer). Triple P magazine nr. 3. Positief opvoeden werkt. Retrieved from <http://www.triplepmagazine.be/>
- Tiggelovend, I. (2011a, Lente). Triple P magazine nr. 5. Positief opvoeden werkt. Retrieved from <http://www.triplepmagazine.be/>
- Tiggelovend, I. (2011b, Winter). Triple P magazine nr. 6. Positief opvoeden werkt. Retrieved from <http://www.triplepmagazine.be/>
- Tisdall, E. (2006). Antisocial behaviour legislation meets children's services: challenging perspectives on children, parents and the state. *Critical Social Policy*, 26 (1), 101-120. doi: 10.1177/0261018306059767
- Tobin, J., Wu, D., & Davidson, D. (1989). *Preschool in three cultures: Japan, China and the United States*. Londen: Yale University Press.
- Van Crombrugge, H. (2009). *Ouders in soorten*. Antwerpen: Garant.
- Van den Bruel, B. (2004). *Aandacht voor het psychosociaal welzijn van kinderen en gezinnen binnen Kind en Gezin*. Retrieved from <http://www.kindengezin.be/img/aandacht-voor-het-psychosociaal-welzijn-van-kinderen-en-gezinnen-binnen-kind-en-gezin.wetenschappelijke-legitimering.-bijlage-bij-het-statement-van-het-strategisch-comit%C3%A9-van-kind-en-gezin.pdf>
- Van Gils, J. (2004). Maak er geen drama van. *Alert*, 30 (2), 10-14.
- Vandemeulebroecke, L., & De Munter, A. (2004). *Opvoedingsondersteuning: visie en kwaliteit*. Leuven: Universitaire Pers Leuven.
- Vandenbroeck M., Verschelden G., & Boonaert T. (2008). E-learning in a low-status female profession: the role of motivation, anxiety and social support in the learning divide. *Journal of Computer Assisted Learning*, 24, 181–190. doi: 10.1111/j.1365-2729.2007.00252.x

- Vandenbroeck, M., & Bouverne-De Bie, M. (2006). Children's agency and educational norms. A Tensed negotiation. *Childhood*, 13 (1), 127-143. doi: 10.1177/0907568206059977
- Vandenbroeck, M. (2005). Opvoeden door onderhandeling. Bevrijdende of bevreemdende pedagogiek. In H. Van Crombrugge & E. Lombaert (Red.), *Gezin en opvoeding: weldadig en gewelddadig* (p. 45-59). Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Vandenbroeck, M. (2009). *In verzekerde bewaring. Honderd vijftig jaar kinderen, ouders en kinderopvang*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Vandenbroeck, M. (2011). *Gezinspedagogiek*. Gent: Academia Press.
- Vandenbroeck, M., Boonaert, T., Van der Mespel, S., & De Brabandere, K. (2009). Dialogical spaces to reconceptualize parent support in the social investment state. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 10 (1), 66-77. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.2304/ciec.2009.10.1.66>
- Vandenbroeck, M., Boonaert, T., Van der Mespel, S., & De Brabandere, K. (2007) Opvoeden in Brussel. Gent-Brussel: UGent – VBJK – VCOK – VGC.
- Vandeurzen, J. (2009). *Beleidsnota 2009-2014*. Welzijn, volksgezondheid en gezin. 1-76.
- Verenigde Naties (1989, November). Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Artikel 18. Retrieved from <http://www.ond.vlaanderen.be/zorgvuldigbestuur/pdf/Kinderrechtenverdrag.pdf>
- Verkinderen, D. (2008). Virtuele ouderlijke netwerken: een verkenning van het discussieforum op www.zappybaby.be. Onuitgegeven meesterproef. Gent: vakgroep Sociale Agogiek – Ugent.
- Wellman, B., Quan Haase, A., Witte, J., & Hampton, K. (2001). Does the Internet increase, decrease or supplement social capital?: social networks, participation and community commitment. *American Behavioral Scientist*, 45, 436-455. doi:10.1177/00027640121957286
- Woodcock, J. (2003). Social work assessment of parenting. *British Journal of Social Work*, 33 (1), 87-106. doi: 10.1093/bjsw/33.1.87
- Wyness, M. G. (1999). Childhood, agency and education reform. *Childhood*, 6 (3), 353-368. doi: 10.1177/0907568299006003004

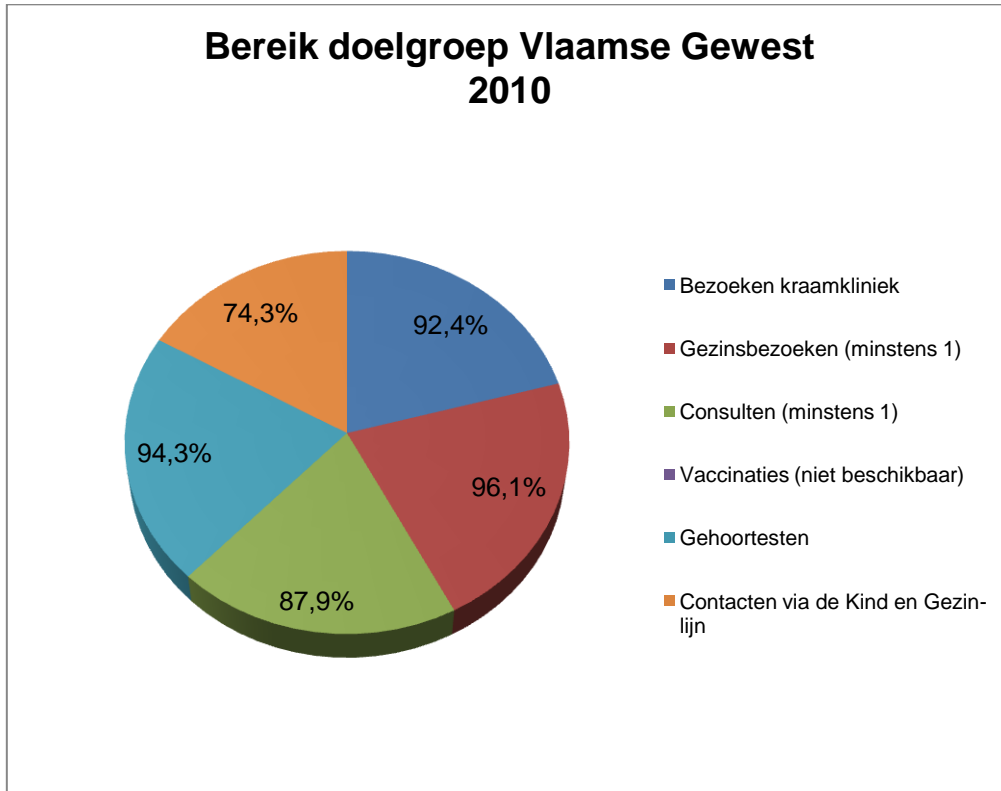
Bijlage

1.

Bron: Kind en Gezin (2010).

2.

Bron: Kind en Gezin (2010).

3.

Niet opgenomen discussies

Onderwerp	Reden
Bye bye baan, helloow family!	Oproep stagiaire Flair; Zonder reactie
De trukendoos voor ouders - win het boek	Wedstrijd oproep; zonder reactie
Enquête ivm Verlegenheid bij kinderen	Enquête; zonder reactie
Flair zoekt jou! kleuterafdeling Grauwzusters Roeselare	Oproep Moederdag; zonder reactie Oproep kleuterschool; zonder reactie Oproep enquête thesis; een reactie van mama die het invulde
Nog meer ouders nodig! Ontdek je talenten via jouw speelgoed	Test theorie; geen reactie
Ook tips op vriendinnen.be	Oproep vriendinnen.be; geen reactie

Bron: www.zappybaby.be

4.

Opgenomen discussies						
Thema	Nr	Onderwerp	Tijdspanne	Unieke resp.	Beric hten	Pagina's
Bijten	1	bijter en pietser, help	17 aug - 6 okt	11	16	5
	2	bijter in crèche	29 aug - 7 sept	7	11	4
	3	Kindje 15 maand bijt graag in zijn eigen hand! HELP!	21 juli - 26 juli	6	22	8
Boeken	4	boekje ter voorbereiding van broertje	16 juni - 17 juni	7	7	2
	5	goed boek over opvoeden	10 aug - 11 aug	2	2	1
Samen op kamer	6	broer en zus samen op kamer	25 okt - 27 okt	4	4	2
Bang	7	dochter van 4 jaar bang van geluid en dieren	21 nov - 21 nov	2	2	1
	8	Plots verschrikkelijke watervrees	5 maart - 7 maart	4	7	2
Eten	9	eten: de wanhoop nabij	17 april - 27 april	6	7	4
	10	eten proeven	17 aug - 22 aug	3	3	2
	11	ikke ikke ikke doen	26 mei - 13 juni	9	12	4
Fopspeen	12	fopspeen probleem	28 dec - 31 dec	2	3	1
	13	tuutjes samen aan de sint geven?	1 nov - 5 nov	3	4	2
Hangerigheid	14	hangerigheid	4 mei - 5 mei	2	2	2
Eensgezindheid	15					
partner		Hoe gaat dit bij jullie?	8 aug - 10 aug	11	13	4
Daguitstapjes	16	leuke daguitstapjes met kindje van 15m. ?	7 juli - 1 aug	6	13	5
Vechten	17	Mogen jongens "vechten"?	27 sept - 27 okt	13	15	5
Stilzitten	18	Niet kunnen stil zitten!?! ADHD?	24 jan - 1 feb	7	8	2
Omgang tussen kinderen	19					
Woede aanvallen		omgaan met tweeling	15 juni - 16 juni	2	2	2
	20	peuterhysterie	17 juni - 17 juni	5	7	3
	21	Peuterpuberen of doen we iets verkeerd	11 okt - 12 okt	3	4	3
	22	Peuterpuberteit !	15 maart - 17 maart; 1 april; 5 mei - 13 mei	7	7	3
	23	doe ik het wel goed	1 nov - 7 nov	10	10	5
	24	driftbuien help!!!	8 nov - 9 nov; 23 - 24 feb 2012	6	6	2
	25	kinderpsycholoog Antwerpse	1 feb; 12 april - 18 april; 18 mei	5	5	2
	krijser	7 aug - 13 aug	6	6	2	
Zeuren	27	Lastige dochter	14 okt - 15 okt	6	7	3
	28	Zeuren...hoe pakken jullie dit aan?	18 nov - 22 nov	7	12	5

Grenzen	29	Peuter 2,5 jaar: waar ligt de grens?	1 nov - 14 nov	16	25	11
Slapen	30	peuter 2,5j plots slecht slapen	5 jan - 17 jan	4	4	2
	31	peuter vraagt hulp	24 april - 28 april	6	8	3
	32	Opstaan voor tuutje	12 april - 13 april; 18 mei - 25 mei	10	16	5
	33	23 maanden en slecht slapen	30 okt - 7 nov	5	6	3
	34	Help: Kleuter van 4 jaar steeds wakker rond 5u30	21 jan - 9 feb	6	9	3
	35	kindjes willen in het grote bed	9 sept - 12 okt	13	20	6
	36	wil plots niet meer slapen	4 nov - 4 nov	2	2	1
	37	15,5 maanden - slapen 'snachts - 5' regel	2 jan - 18 jan; 23 feb; 18 maart	13	20	8
	38	Wat doe ik het best?	13 april - 28 april	5	6	2
Zindelijkheid	39	Potjestraining, hoe begin je eraan?	14 april - 16 april	7	8	3
	40	potjestraining: thuis versus crèche	25 maart - 20 april	7	12	5
	41	potje trainen	28 juli - 31 juli ; 25 aug, 19 sept	4	6	2
	42	welke luierbroekjes gebruiken jullie?	11 dec - 12 dec	4	9	2
	43	zindelijk tips of trucs	23 aug - 23 aug	6	7	4
	44	pipi wel in wc, kaka blijft hij bewust in de broek doen	26 jan - 17 feb	4	4	1
	45	Op het potje willen maar niet durven plassen, wat nu?	5 april - 12 april	7	11	6
Aandacht vragen	46	12maanden en aandacht vragen	24 mei - 25 mei	3	3	2
Luisteren	47	2 jaar en luisteren/gehoorzamen	13 maart - 14 maart	2	2	2
Opruimen	48	Vanaf wanneer opruimen?	22 juni - 28 juni; 6 aug	9	13	3
Verhuizen	49	verhuizen met peuter	2 dec - 3 dec	5	7	3
Voorlichting	50	voorlichting kleuter	18 feb - 19 feb	4	4	1
Schoolkeuze	51	Wat is belangrijk bij schoolkeuze	11 feb - 24 feb; 12 april - 26 april	11	13	4
Algemeen	52	Zwaar in de vakantie	6 aug - 8 aug	14	25	9
	53	Ik twijfel aan mezelf als moeder	2012	10	11	7
	54	is dit normaal	9 maart - 9 maart	3	4	2
	55	Raad gevraagd	28 okt - 30 okt	8	9	4
	56	°° ik weet het niet meer °° :-((wie kan ons helpen	7 nov - 9 nov	5	8	3
Totaal				355	489	193

Bron: www.zappybaby.be